

ΠΑΛΑΜΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ♦ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Μ. ΒΑΤΖΙΑΣ—Π. ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ
ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Η. Θ. ΜΑΛΛΩΣΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΦΝΗΣ
Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
Ι. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΗΣ

ΓΕΡ. Π. ΑΜΠΑΤΗΣ
Κ. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ
Χ. ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΤΖΙΑΣ
Γ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΓΑΛΑΙΟΣ
Π. ΚΟΛΑΚΚΙΔΗΣ
Μ Π Ο Υ Μ Η Σ

ΧΡΟΝΟΣ Α' — ΤΕΥΧΟΣ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1943

ΠΑΛΑΜΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ
ΜΑΡ. ΒΑΤΖΙΑΣ - ΠΑΝ. ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : 'Οδός Σταδίου 14α
'Εκτύπωση 'Εκδοτικός Οίκου Μιχ. Ι. Σαλιβέρου

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ - ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ
στέλλονται πρὸς τὸν κ. ΜΑΡΙΟΝ
ΒΑΤΖΙΑΝ, ὁδὸς Ἀστερόπης 6 (Παγ-
κράτι (5) Ἀθήνας.

ΤΟΜΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 1 - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1943
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡ. 3.000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ : «Τὸ φθινόπωρο» (ποίημα)	Σελίδα	1
ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ : «Ἀπὸ τὸ βιβλίο με τὰ κεντήματα (στο- χασμοί)	>	2
ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ : «Ὁ «ΤΑΦΟΣ» τοῦ Παλαμά» (με- λέτη)	>	3
ΗΡ. Θ. ΜΑΛΛΩΣΗ : «Κωστής Παλαμάς» (ποίημα)	>	5
Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑ : «Καρτερία» (ποίημα)	>	6
ΚΩΣΤΗ ΒΕΛΜΥΡΑ : «Χεντικά» (ποίημα)	>	6
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ : «Στὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς» (διήγημα)	>	7
Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗ : «Στροφές γιὰ τὸ λυτρωμὸ τῶν ἀνθρώπων» (ποίημα)	>	11
Ι. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ : «Τὸ τραγοῦδι τῆς ἀδελφῆς μου» (ποίημα)	>	12
Γ. ΣΑΡΑΝΤΗ : «Κάπου θὰ βρέχει» (ποίημα)	>	12
ΓΕΡ. Π. ΑΜΠΑΤΗ : «Τεχνικός κι' ἐλεύθερος στίχος (μελέτη)	>	13
ΚΩΣΤΑ Κ. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ : «Γυναίκες» (ποίημα)	>	16
ΠΑΝΟΥ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΥ : «Ἐπίκληση» (ποίημα)	>	16
ΧΡ. ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗ : «Ἡ γαλήνη τῆς λίμνης» (διήγημα)	>	17
ΜΑΡΙΟΥ ΒΑΤΖΙΑ : «Εἶδωλο» (ποίημα)	>	18
ΓΙΑΝΗ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ : «Κάλεβαλα» (μελέτη)	>	19
ΣΠΥΡΟΥ Ν. ΓΑΛΛΙΟΥ : «Σκιές» (πεζογράφημα)	>	25
ΕΜ. ΝΕΚΗΛΕΡΕΝ (μετ. Π. ΚΟΛΑΚΛΙΔΗ) : «Ἡ ὥρα τοῦ ξυ- πνήματος» (ποίημα)	>	26

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ἡ ἔκδοσή μας. — Ἑρμηνευτικὸ λεξικὸ (σημειώματα). — Τὸ Θέατρο.
ΜΠΟΥΜΗ : Ἴμψεν «Βρυκόλακες». — Βιβλιοκρισίες. ΓΙΑΝΗ ΘΩ-
ΜΟΠΟΥΛΟΥ : Ι. Π. Κουτσοχέρα «Στοχασμοί κι' ἀντίλαλοι» — Φιλ.
Κατοίπη «Σβυσμένες φλόγες». — Νέες ἐκδόσεις. — Ἀλληλογραφία.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ : Κ. Καρθαίου, Λιλῆς Ἰακωβίδου — Πατρικίου, Ἀθηνᾶς
Ταρσούλη, Ρίτας Μπούμη — Παπᾶ, Μάριου Βάρβογλη, Παύλου
Κριναίου κ. ἄ.

ΠΑΛΑΜΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Τὸ Φθινόπωρο*

*Τὸ φθινόπωρο πέρασε ἀπὸ πάνω μου,
τὶ ἀργὰ καὶ θλιβερὰ πὸν ἀστράφτει ἡ δύση!
Τὰ φύλλα μου προσμένουν τὸ θανάσιμο
τὸ φύσημα νὰ τὰ σκορπίση.*

*Καὶ νά! διαβαίνεις κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιον μου
καὶ σταματᾷς.*

*Ποιὸ ἀκούμπισμα, ποιὸν ὕπνο, ποιὸ ἀνάσασμα,
ποιά πεταλούδα ὀνείρου κνηγᾷς;*

*Καὶ νά! τὰ κίτρινοφύλλα ταράζονται
καὶ πέφτουν, καὶ στεφάνι σου τὰ κάνουν
χρυσὴ βροχοῦλα γύρω σου κι' ἀπάνω σου,
σὲ γγίζουνε, θὰ τὰ ξαναχλωράνης.*

*Τὸ φθινόπωρο ξέγραψε ἀπὸ πάνω μου
τὰ πράσινα ὄλα κι' ὄλα τὰ πουλιά.
Μὰ πάντα ἐγὼ τὸ δέντρο τοῦ φθινόπωρου
ἀπὸ μιὰν αὔλη ὁμορφο ὁμορφιά.*

*Καὶ τὰ γυμνά ξεφυλλιασμένα κλώνια μου
σὰ χέρια εἶναι πὸν δέονται καὶ νά!
θ' ἀγναντέψης ἀνάμεσ' ἀπ' τῆ γύμνια τους
τοῦ ἀπέραντου οὐρανοῦ τὰ γαλανά.*

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

* Ἄπ' τὴν «ΒΡΑΔΥΝΗ ΦΩΤΙΑ». Ἡ ἀναδημοσίευση γίνεται μετὰ τὴν συγκατάθεση τοῦ κ. Α. Παλαμά.

|| 'Από τὸ «Βιβλίον μὲ τὰ κεντήματα»

Τὸ κατακάθι τοῦ κρασιοῦ εἶναι ἢ οὐλιά. Τὸ κατακάθι τοῦ λαοῦ, ὁ ὄχλος

Ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία εἶναι ἢ κοινὴ ἀφετηρία γιὰ τὰ πῶ διαφορετικὰ τέρατα.

Ἄλλοτε γράφει γιὰ τὸ λαό. Ἄλλοτε κριτικὸς γιὰ τὸν λόγον.

Ἄλλοτε δημιουργεῖ. Ἄλλοτε κριτικὸς διδάσκει.

Ἄλλοτε ἀντλεῖ ἀπὸ τῆς φαντασίας. Ἄλλοτε κριτικὸς ἀπὸ τῆς σοφίας.

Τὸ πρῶτον ὕμνος γιὰ τὸ λογοτέχνην εἶναι ἢ ζωὴ. Γιὰ τὸν κριτικὸν ἢ λογοτεχνία.

Ἡ ἀληθινὴ γυναῖκα ὅπου καὶ ἂν ἐπιδοθεῖ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς θηλυκότητάς της. Ἀλλιῶτα ἔχει λίγον ἢ πολὺν κάποιαν ἀναπηρία στὸ φῶλον της.

Ἡ βουὴ τῆς Ἱστορίας γεμίζει μὲ κατάνυξιν καὶ δέος τὴν ψυχὴν μου. Ἀκούγω ὄρθριος τίς ὠκεάνειες κραυγὰς τῶν λαῶν.

Κάποια μέρα, σὰν θὰ ξανάβρῃ τὴν γνήσια κοίτην της ἢ Ἑλληνικὴν ζωὴν, ὀλάκερον τὸ παιδαγωγικὸν μας σύστημα θὰ θεμελιωθεῖ πάνω στὸ φυλετικὸν στοιχεῖον τῆς «λεβεντιάς».

Ποτέ, πονθενά, στάθηκε λογοτέχνης χωρὶς νᾶνῆκει στὸ ἔθνος του καὶ στὴ γῆν του ὀλόφυχα, ὅπως ποτέ, πονθενά δὲν πρόκοψε μεγάλο δέντρο χωρὶς νᾶναι δεμένον μὲ βαθύτατες ρίζας στὸ χῶμα του. Μόνον τὰ σκυλοκρέμμυδα ψευτοζοῦν δίχως ρίζας. Ὑπάρχουν καὶ στὴ λογοτεχνία σκυλοκρέμμυδα.

Εἶναι μερικοὶ λόγοι πού ἔγιναν κριτικοὶ μόνον γιὰτὸν δὲν μπόρεσαν νᾶχουν πέρασιν σὰ λογοτέχνες. Αὐτοὶ μοιάζουν κάττι γυναῖκες, πού μὴν ἔχοντας ἀτέ τους πέρασιν σὰν ἐρωμένες, γένησαν προξενήτρες τῆς ξένης ἐρωτικῆς χαρᾶς.

«... νὰ δέσω στὰ κοντὰ μαλλάκια σου τὴν ἀστραπὴν χρυσὴν κορδέλλα»...

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Ἄλλοτε «Τάφος» τοῦ Παλαμά

Ἄλλοτε τὸ πλατὺ καὶ πολύμορφον ἔργον τοῦ Παλαμά, κ' ἴσως ἀπὸ κάθε ἑλληνικὸ ποιητικὸν ἔργον, τὴ λαϊκὴν ψυχὴν περισσότερο ὁ «ΤΑΦΟΣ» τὴν συγκίνησε. Εἶναι ὁ μοναδικὸς τόμος ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, ὕστερα ἀπὸ τ' «Ἄπαντα» τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτη, τὸν «Ἐρωτόκριτον» τοῦ Κορνάρου καὶ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, πού σημείωσε τέσσερες ἐκδόσεις.

Ἄλλοτε «ΤΑΦΟΣ» εἶναι τὸ ἕκτον στήσιν βιβλίον τοῦ μεγάλου τεχνίτη. Τὸ πρῶτον του, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ κ. Ξενόπουλος, ἦταν τὸ «Μεσολόγγιν», ἕνα μεγάλο ἐπικολυρικὸν ποίημα τυπωμένον σ' ἕνα δεκαεξασέλιδον φυλλάδιον στήν ὀμόνημην πόλιν ὅπου καὶ τῶν ἀπαγγεῖλη ὁ ποιητὴς τὴν ἡμέραν πού τιμοῦν τὴν ἔξοδον τῶν «Ἐλευθερῶν πολιορκημένων». Ἀκολούθησαν τὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου» στὸ 1886, ὁ «Ὑμνος τῆς Ἀθηνᾶς» στὸ 1889, τὰ «Μᾶτια τῆς ψυχῆς μου» στὸ 1892 καὶ οἱ «Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι» στὸ 1897.

Ἄλλοτε ἕνα χρόνον περίπου μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τῶν «Ἰαμβῶν καὶ Ἀναπαιστων», καὶ σ' ἐποχὴν πού ὁ Παλαμάς εἶχε ἀρχίσει νὰ συγκεντρῶν τὴν προσοχὴν ὄλου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς χώρας γιὰ τὰ ρωμαλέα πετάγματα τῆς φαντασίας του, τὴν λυρικὴν του πνοήν, τὸ μουσικὸν του στίχον καὶ τὴν ζωντανήν, καθάρια δημοτικὴν γλῶσσάν του, ὁ πόνος ἔκρουσε βαρῶς τὴν θύραν τοῦ ποιητῆ: «Ἐνα χαριτωμένο ἀγγελούδι, ὁ γιός σου ὁ Ἄλκιος, ἔσβησε μὲς στὰ χέρια σου,

Ἡ ραγισμένη πατρικὴ καρδιά ἐξέσπασε τότε στήν πολύστιχον ἔλεγείαν τοῦ «ΤΑΦΟΥ», ἕνα κυματι-

στὸ μοιρολόιν πού πότε βογγαεῖ ἀπλά, σὰ δημοτικόν, πότε βαρῶς, δωρικὰ δένεται σὲ μίαν ἀντρικεῖαν ἐγκαρτέρησιν, πότε παίρνει τὴν ἔκτασιν τοῦ γόου καὶ τοῦ θρήνου τῆς ἀρχαίας τραγωδίας κ' ἄλλοτε πάλιν ἀπλώνεται σὲ ὑψηλοὺς μεταφυσικοὺς δραματισμούς.

Στὴν ἀρχὴν τοῦ τόμου ὁ Παλαμάς κάνει μίαν συγκινητικὴν ἀφιέρωσιν στὸ χαμένον του γιόν. Δὲν ἔπλασα, λέει, τὸ σπῆτι σου, μήτε μὲ τὸ σίδερον, μήτε μὲ τὸ χρυσάφιν, μήτε μὲ τῶν ζωγράφων τὰ χρώματα, μήτε μὲ τὰ μάρμαρα:

«Μόνον μὲ τοῦ πνεύματος
τὰ μάγια, Σοῦ τὸ ὕψωνον
σ' ἕναν τόπον εὐλοῦν
ἀπείραχτον ἀπ' τὸ χρόνον...»

Κι' ἀληθινά. Καθὼς, ἐκεῖνος τ' ὄνειρεύτηκε, τοῦ ὕψωνον μὲ τοῦ πνεύματος τὰ μάγια ἕνα μνημεῖον ἀκατάλυτον, πού οὔτε οἱ ἄνθρωποι οὔτε ὁ χρόνος μποροῦν νὰ τὸ φθείρουν. Ὁ «ΤΑΦΟΣ» εἶναι καὶ θὰ μείνῃ ἕνα ἔργον ἀθάνατον, ἄξιον νὰ σταθεῖ πλάι στὰ καλλίτερα δημιουργήματα τῆς νεοελληνικῆς μουσῆς.

Ἄκουσα κάποτε νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν «ΤΑΦΟΝ» χωρὶς ἐνθουσιασμόν, λέγοντας μὲ κάποια συγκατάβασιν πὼς ἢ ἔλεγεία αὐτὴ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν πατρικὸν πόνον καὶ περιωρισμένην στὸ στενὸν πλαίσιον τοῦ μοιρολογίου, εἶναι ἀναγκαστικὰ κατώτερον ἔργον, χωρὶς ἀπλώματα κ' ἀνησυχίας, χωρὶς μεγάλα φτερά. Ἀκόμα πὼς ἢ στιχουργικὴν του εἶναι μονότονον καὶ πρωτόγονον. Νομίζω πὼς δὲν ὀ-

πάρχει αδικώτερη γνώμη απ' αυτή. Τα έργα της αληθινής τέχνης δεν κρίνονται ούτε από την εκτασή τους, ούτε από τη σοφία που κλείνουν μέσα τους, ούτε από τα στιχουργικά τους παιγνιδίσματα. Ο συναισθηματικός τους κόσμος είναι εκείνο που μας ενδιαφέρει πρώτα απ' όλα. Όταν ο ποιητής κατορθώσει να μας μεταδώσει τη συγκίνησή του και να δονήσει την ψυχή μας, έχει πιστεύω πετύχει το σκοπό του. Και ποιά ψυχή δεν έδονήθηκε βαθιά στο διάβασμα στίχων, όπως αυτοί;

"Αφκίαστο κι' αστόλιστο
του Χάρου δεν σε δίνω.
Στάσου μέ τ' ανθόνερο
την βση σου να πλύνω.

Το στερνό το χτένισμα
μέ τ' α χρυσά τ' α χτένια
πάρτε απ' τη μονούλα σας
μαλλάκια μεταξένια.

Μήπως και του Χάροντα
καθώς θά σε κυττάξει
του φανετός αχάϊδευτο
και σε παραπετάξει!

"Αν για τα κατοπινά έργα του Παλαμά και για ένα από κείνα που προηγήθηκαν, τους «Ίαμβους και Ύναπαιστους», μπορούμε να πούμε ό,τι έγραψε ο Οδύγρος κριτικός Εύγένιος Πετεφρύ για το Δάντη, πως είναι ένας φράχτης μ' άγκάθια για όποιον σηκώνει άπροετοίμαστος, για τον «Τάφο» δεν μπορεί να είπωθει το ίδιο. Ο λάκερο το έργο είναι άπλο-σοφά άπλο. Έχει τη φεγγερή διαφάνεια μιας γάργαρης πηγής στ' άπαλο φεγγαρισμό που περνάει ξελαμπικρισμένο μέσ' απ' τα γερτά κλώνια μιας «κλαίουσας» έτιās. Κάθε λέξη είναι σφιχτά δεμένη με το νόημα, όπως κάθε ψηφίδα βυζαντινού μωσαϊκού με το σύνολο της εικόνας. Κάθε έπιθετο ακριβολογημένο και κάθε στίχος κρουστός, πυκνός, δλο μουσική.

Για ένα που θα ρωτούσε τι σει-

ρά πρέπει ν' ακολουθήσει για να έπικοινωνήσει μ' όλη την πολύτομη και πολύμορφη παλαμική δημιουργία, τον «Τάφο» θά είχα να συστήσω πρώτ' απ' όλα. Είναι το καταλληλότερο βιβλίο για τη μόηση. Για την κατανόησή του δεν χρειάζονται μήτε γνώσεις ειδικές, μήτε αισθητική μόρφωση. Δέ χρειάζεται παρά το ίδιο υλικό που άποτελεί την ουσία τους, το αίσθημα.

Είνε ένα έργο γοητευτικά πικρό και ύποβλητικό: μια μεγάλη τοιχογραφία που ιστορεί τόν έπιτάφιο, δουλεμένη με παλιό χρυσάφι και στολιομένη με πολύτιμες πέτρες και με νωπά άγριολούλουδα. Έχει στέρεη άρχιτεκτονική, χρώματα άπαλά κι' άρμονικά, φως ήρεμο και εισδυτικό. Ένα τελειωμένο, ολοκληρωμένο έργο που το δούλεψε το πιό έπιδέξιο χέρι οδηγημένο από την πιό φλογερή, την πιό συγκινημένη άγάπη.

Στ' αντίκρουμά του στεκόμαστε βουβοί. Μας συνταρίζουν τα πιό δυνατά, τα πιό ανθρώπινα συναισθήματα. Το δράμα ένός δυστυχισμένου πατέρα, που μάταια αγωνίζεται να ξαναδώσει πνοή στόν άδικοχαμένο του γιού, ένα δράμα άπλο, «δίχως ήρωες τραγικούς και δίχως ιστορίες», ξετυλίγεται μπροστά μας άδυσώπητα, σκληρά, «δίχως άστραπόβροντα κι' άνεμικές και μπόρες» κι' όμως μας φέρνει τα ρίγη μιας άφανταστης τραγωδίας. Γιατι ή μαγική τέχνη του ποιητή το κινεί έσωτερικά τόσο ζωντανά, του δίνει τέτοια προέκταση, που κάνει πόνο μας τόν πόνο του και καημό μας τόν καημό του:

"Α δράματων δράματα
μέ σφραγισμένα χείλη...
κι' άγραφα κι' όφάνταστα
σας παροτούν οι Αισχύλοι!

"Απειροι ποιητές, απ' τόν άγνωστο σμιλευτή του δημοτικού τραγουδιού ως το χαροκαμένο Ζαλο-

κώστα, άφησαν στη γλώσσα το μουσικόν αντίλαλο της πατρικής λαχτάρας, έψαλαν τη χαμένη όμορφιά, τη χάρη και τη καλωσύνη εκείνου που πέταξε μακριά και πού, σαν ποτέ δεν άκούστηκε παρόμοιος λυρικός τόνος:

«... Τήν άπαλοσύνη του
ποιό σιγαλό ραγούδι,
ποιό πνοή τήν έπλασε,
τίνας θελούδου χνουδι,
τίνος κύκνου πούπουλο
και τίνος ρόδου φύλλο; ...»

Το άδειο κι' άστρωτο κρεββατάκι, οι ρημαγμένες γωνίτες όπου έπαιζε το παιδί και τα παριγμένα παιγνίδια του, μας γίνονται οικεία. Ζωντανεύουν μπροστά μας εικόνες σπαραχτικές με παραπεταμένα βιβλία, που τα κρατούσε όταν ήτανε στη ζωή και γλυκοκελαηδούσε διαβάζοντάς τα, με σπαθία και με άγαλματάκια άκουμπισμένα έδω-έκει, με καρβάκια που χάσανε τόν καρβόκρη τους—ύποβλητικά «έσωτερικά» και πικρές «νεκρές φύσεις»,

που συμπληρώνουν τη βαρειά, την τραγική σκηνογραφία του θανάτου.

Οί παραισθήσεις των γονιών, οι έλπίδες που σε μια στιγμή γενιωνται κι' άμέσως σβήνουν για την άνάσταση του παιδιού, ή άγωνία τους να το κρατήσουν όσο περισσότερο μπορούν κοντά τους, ως είναι και νεκρό, τα έπιτάφια λουλούδια, ή λαχτάρα του πατέρα να βρει «τόν άγνωστο των τάφων Πραξιτέλη» για να του

«Τόν ξαναφέρει άγνά,
πιστά στην πέτρα έπάνω
μέ το μάτι δλόφλογο
και μέ το γέλιο πλάνο»,

γίνονται μια λυγική μά και σαγηνευτική μαζί συμφωνία που προχωρεί κρεσέντο, με πλούσια μοτίβα, όλο και διαφορετικά, για να ξεσπάσει στο συγκλονιστικό στερνό θρήνο του έπιλόγου:

«Πάει και πάει... Τό σκέπασεν
ό άγκρέμιστος ό τοίχος...»

ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κωστής Παλαμάς

Άνοιξτε Έφτάπυλοι Ούρανοί, ό Διαλεχτός για νάμπει!
Ό Στοχαστής, ό Δουλευτής, του Τραγουδιού ό Έργάτης!
Μέσα στην άνοιξιάτικην ήμέρ' αυτή που λάμπει,
νά Τον! Έ Δόξα τόν περνά άπάνω στα φτερά της!
Βογγίξτε σωθικά της γής, τόν Έρωτα να δεχτείτε!
Του Τραγουδιού τόν Άρχοντα, που Άθάνατος πεθαίνει!
Κι' ώ, Σεις, γιγάντιοι πρόγονοι του Στίχου, σηκωθείτε!
ό ΠΑΛΑΜΑΣ αίώνιος κοντά Σας κατεβαίνει!

Δαφνόστεφος τόν Ποταμό τήν ώρ' αυτή διαβαίνει!
Τραβήξόν Χάρε! Ό Διγενής του Τραγουδιού σιμώνει!
Άπόλλωνα τή Λύρα Σου κράτα μαυροντυμένη!
Έλλάδα κλάψε! Φτέρωσε το Μουσικό σου άηδόνι!..

103)1943

ΗΡΑΚΛΗΣ Θ. ΜΑΛΛΩΣΗΣ

Καρτερία

Ήτανε σι' ἄστρο μου γραμμένο.
Ν' ἀναζητῶ καὶ νὰ προσμένω.

Οἱ ἄνθρωποι φύγανε μακρυνά μου
ἀπ' τὴ χαρὰ κι' ἀπ' τὰ δάκρυνά μου.

Ὁ ἥσκιος μόνο ἀπ' τὰ ὄνειρά μου
ἦρθε σιμὰ στὰ βήματά μου.

Σὰν ἓνα σύμβολο ἀφιμένο,
ἔμεινα μόνος νὰ προσμένω.

Τάχατες κάποιον εἶναι κρυμμένη
ὄλη ἢ χαρὰ καὶ μὲ προσμένει.

Ἄγγελε τοῦ Μεγάλου Δρόμου,
μὲ καρτερεῖς μὲ τῶνειρό μου.

Ἄλλην ἐλπίδα πιά δὲν ἔχω :

Μὲ καρτερεῖς καὶ σ' ἀπαντέχω.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

Χεντικά

Οἱ γέροι συζητῶν στὰ καπηλιὰ
κι' οἱ νοὶ τὰ κρυφολένε στὰ λιοστάσια :

Μπουλουῦκι, ἦρθαν, τσιγγάνες μὲ βιολιά,
μὲ ντέφια καὶ μὲ τάσια.

— πανάθεμά τες ! — : Λάστιχα κορμά,
ποὺ δὲν τὰ καλοκρύβουν τὰ κουρέλια...
κι' εἶναι μιά, σερπετή, σιτητὴ σὰν καλαμιά,
μὲ δλόχρυσσα κρικέλια,

μὲ κάτι μπράτσα, χάλκωμα σωστό,
ποὺ οἱ δαγκανιές, δῶ - κεῖ, τάχουν μαρκάρε
καὶ μιά φωνὴ βαθιά, σὰ βογγητὸ
σ' ἐρωτικὸ κλινάρι,

ἢ Χεντικά: Ἔχει μᾶτια μυρμιπιλιά,
φρυδιὰ σμιχτιά, γραμμένα μὲ κοντύλι,
καὶ μιά τσαχτινά τόση - δά, μαύρην ἔληά
στὸ κουμαρένιο ἀχείλι.

Λέει τὸν καφέ, τὴ φούχτα, τὰ χαρτιά
διαβάζει τὰ μεσάνυχτα δι' ἀστέρια,
ξαίρει στὰ σταυροδρόμια τὴ γητειὰ
νὰ λύνει μὲ τρικέρια.

μά, πάνω ἀπόλα ξέρει μαργιολιές,
τσαλίμα καὶ γλυκόλογα, ἢ γαλιάντρα,
κι' εἶναι οἱ χοντροές, διπλές πλεξοῦδες της,
[θηλιές
γι' ἄπλερον κι' ὄρμον ἄντρα.

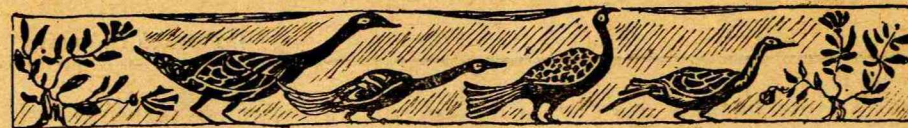
Τὸν ἀλατζά, τὰ ὀρθά της τὰ βυζιά
τονε ξεφτῶν σις ρῶγες, καὶ σις ἄντζες
τριζει τὸ τοῖτι, σκᾶνε τὰ γαζιά
κι' ἀνοίγει ἢ φούστα φράντζες.

Ὅθε διαβεῖ, σκορπάει μιά μυρωδιά
σὰ νύκοπου ἀσταχοῦ στὸ πρωτοβρόχι,
σὰν τοῦ λαμπίκου, ὅταν ἀρχίζει ἢ τσικουνδιά
θρόμπος νὰ στᾶ ἀπ' τὴν κόχη...

Κι' οἱ ἀρσενικοὶ θολώνουν σὰν πουλιὰ
σιτῆς ὀχεντρας τὸ γήτεμα - Ἔ τὰ τσόφλια ! -

Οἱ νιές τὰ κρυφολένε σι' ἀργαλειὰ
κι' οἱ γριές μπρὸς στὰ κατώφλια.

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

Στὴν πέτρα τῆς ὑπομονῆς

(Διήγημα)

Ἡ ΜΑΡΙΑ καθότανε στὴ δυσμικὴ πόρ-
τα τῆς Βίλλας καὶ ἀφουγκραζότανε τὸ
τραγοῦδι τῆς θάλασσας ἀπάνου στὰ χα-
λίκια τῆς ἀκρογιαλιάς. Ἀπὸ τότε ποὺ ἡ
γλυκεῖα κοπέλλα εἶχε χάσει ξαφνικὰ τὸ
φῶς της, κείνη ἦταν ἡ θέση ποὺ προτι-
μοῦσε. Πολλές φορές, ἅμα, ἀπὸ τίς φω-
νές τῶν πουλιῶν, καταλάβαινε πὼς σῶνε-
ται ἡ μέρα, ρωτοῦσε :

— Μαμά, κοντεύει νὰ βασιλέψει, ἔ ;

— Ναί, παιδί μου, στέναζε ἡ κυρία
Μορφάκη.

— Λοιπόν, ἐγὼ θὰ κατέβω στὸ γιαλό.

— Μὰ, μὲ προσοχή, Μαρία μου...
Θέλεις νὰ πάμε σήμερα μαζί ;

— Ὅχι, μαμάκα μου, εἶχοριστῶ, ἀρ-
νιότανε ζωηρὰ ἢ τυφλή. Ξέρεις πὼς μ'
ἀρέσει νὰ πηγαίνω μόνη... νὰ σταθῶ
μόνη, μὲ τὴν ψυχὴ μου... Ἐμαθα τὸ
δρόμο πιά. Ἐχω βάλει σημάδι τὰ δέν-
τρα : Ἀγγίζω τοὺς κορμούς ἀράδα, καὶ
πᾶω σίγουρα... Μὴ φοβᾶσαι, μητερούλα,
συνήθισα πιά.

Μιλοῦσε παράξενα, φερνόταν ἄλλοιῶ-
τικά, ὅπως ὄλοι οἱ τυφλοὶ. Ἀπὸ τότε
ποὺ ὁ μοιραῖος πέπλος, ἢ ἀμαύρωση, ἔ-
κρυψε ἀπὸ τὰ μᾶτια της τίς δημοφιές
τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ, ἢ Μαρία εἶχε
γίνει πολὺ εὐαίσθητη, σὰν αἰολικὴ ἀρπα
ἔτοιμη ν' ἀποδώσει ἤχους. Ντυμένη τ'
ἄσπρο της φόρεμα, φροντισμένη ἀπὸ τὴν
καμαριέρα της μὲ τὰ πλούσια μαλλιὰ της
νὰ χαϊδεύωνται ἀπὸ τίς αὐτρές, λιγνόκορημη
σιλουέττα, κατέβαινε ἀπὸ τὸ χαλικοστρω-
το μονοπάτι τοῦ μεγάλου κήπου, ἀργά—
ἀργά ἢ Μαρία. Ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ τῶν
φυτειῶν, ἀπὸ τὸ ρόχθο τοῦ κύματος ποὺ
ὄσο ζύγωνε τῆς γινότανε καὶ πιδὸ γνώρι-
μος, ἢ τυφλὴ καταλάβαινε πὼς ἔφτανε
στὴν ἀγαπημένη της τοποθεσία.

Μιά πόρτα βρισκότανε στὸ πίσω μέρος
τοῦ κήπου, ἀντίθετη στὴ μεγάλη κυρία
εἴσοδο τὴν ἀνατολική. Ἦτανε μιά πόρτα
μικρὴ, ποὺ ἀνοίγε στὴν ἀκρογιαλιά, ἀν-
τικρὸν στὸν ξυλένιο βραχίονα, ὅπου ἦταν
δεμένη καὶ ἡ βαρκούλα τῆς βίλλας. Ἡ
Μαρία, ψαχουλεύοντας, σήκωνε τὸ μάν-
ταλο, διαπλάτιζε τὴν πορτούλα, κ' ἔπειτα
χαμηλώνοντας καθότανε στὸ κατώφλι.
Ἐκεῖ, εὑρίσκει τὴν «ψυχικὴ τῆς ἀπολύ-
τρωση». Ἀνάσαινε τὴν πελαγίσια ὀρο-
σιά, ἀναφρίκιαζε ἠδονικὰ στὴν ἀρμύρα,
χαιρότανε τὸν παλμὸ τῆς θάλασσας, τίς
κραξιές τῶν γλάρων, τὰ μακρινὰ τραγοῦ-
δια τῶν ψαράδων... Κι' ὅταν ὄλ' αὐτὰ
καταλάγαζαν, στὴν ὥρα τῆς ἀπανεμιᾶς, ἢ
τυφλὴ ἀφουγκραζότανε τοὺς ἀπόκρυφους
μουρμουρισμοὺς ἑνὸς ἄλλου κόσμου, δι-
κοῦ της, φωνές ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ μυ-
στηρίου καὶ τοῦ ὄνειρου. Ἡ ἀπελπισία
δὲν εἶχε δαγκώσει τὴν ψυχὴ της, καμω-
μένη ἀπὸ δυνατὴ οὐσία. Γιατί ἢ Μαρία
ζοῦσε ἀκόμη στὸν κόσμο ἐκεῖνο ποὺ τὰ
μᾶτια της εἶχαν χαρεῖ εἴκοσι ὀλάκερα
χρόνια, ἔβλεπε μὲ τὴν ἀνάμνηση ὄλα
τὰ ὄραϊα ποὺ εἶχε ζήσει : Τίς ἀλλαγές
τοῦ καιροῦ, τὰ πανοράματα τῆς Φύσης,
τίς αὐγοῦλες, τὰ ξανθὰ μεσημέρια, τίς
ἀστροφεγγιές — καὶ πάσκιζε νὰ μὴν τὰ
χάσει : νὰ τὰ κρατεῖ σφιχτὰ δεμένα μὲ τὴ
χρυσοκόκκινη κολώνα τῆς θύμησης. Με-
λαγχολοῦσε βέβαια, καὶ κάποτε, μὰ δὲν
ἀπελπιζότανε. Οἱ γιατροὶ τῆς εἶχαν πῆ
πὼς ὑπῆρχαν ἐλπίδες νὰ ξαναβρεῖ τὸ φῶς
της... Ἡ Μαρία, καθισμένη στὴν πέτρα
τῆς ὑπομονῆς, περιμένε πάντοτε τὴ στιγ-
μὴ ποὺ τὸ χέρι τοῦ θαύματος θᾶσκιζε τὸ
μαῦρο πέπλο, γιὰ νὰ τῆς δείξει πάλι φω-
τεινὸ, λατρευτὸ τὸν κόσμο τοῦ καλοῦ
Θεοῦ Κ' ἔλεγε πὼς τὸ πρῶτο — πρῶτο

πὸν θάκανε τότε θὰ ἦταν νὰ τρέξει νὰ ἰ-
δει τὸ πρόσωπό της, ὄχι στὸν καθρέφτη
τῆς τουαλέτας, μὰ στὸ ἀτάραχο νερὸ τῆς
στέρνας — ἀχ, καὶ νᾶναι, Θεέ μου, ἀνοιξη,
καὶ νᾶν' ἀνθισμένα τὰ νούφαρα τῆς
στέρνας!...

**

Ἡ Μαρία ἄκουσε βήματα πίσω της.
Τὸ γυμνασμένο αὐτί της ἔννοιωσε πὼς
ἐκτῖνοι πὸν ἔρχονται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς
βίλλας ἦτανε δυό, καὶ πὼς κατέβαιναν
γογγύρα κατὰ τὴν πόρτα τῆς θάλασσας...
Ἄκουσε ὀμιλίες... Καὶ σὲ λίγο ἀφου-
γκράστηκε τὴ φωνὴ τῆς μητέρας της πὸν
τὴν καλοῦσε :

— Μαρία! Μαρία, ποῦ εἶσαι ;...

Ἡ τυφλὴ σηκώθηκε, στηρίχτηκε στὸ
πρεβάζι τῆς πόρτας καὶ περιέμενε.

Τὰ βήματα προχώρησαν ἀκόμη, στά-
θηκαν, καὶ ἡ τυφλὴ κατάλαβε πὼς ἀπέ-
ναντί της οἱ ἀνθρώπινες παρουσίες ἦτα-
νε δυό.

Ἡ κυρία Μορφάκη εἶπε :

— Μαρία, ἦρθε ὁ Μίλτος.

— Ἄ!, ἔκανε ἡ κόρη καὶ ἄπλωσε τὸ
βελουδέσιο χεράκι της.

— Ἐξαδέλφη μου!, εἶπε ὁ νέος, ἔ-
πιασε τὸ χέρι τῆς τυφλῆς κι' ἀκούμπισε
πάνω τὰ χεῖλη του.

Ἀκολούθησε λιγόστιγμη σιωπὴ. Ὁ
Μίλτος κύτταξε κείνο τ' ὠραῖο κεφάλι
πὸν τὸ ἄγιαζε ὁ φωτιστέφανος τοῦ μαρ-
τυρίου, κεῖνα τὰ μεγάλα μάτια, πὸν ἦταν
στηλωμένα στὸ ἄδειο μὲ τὸν πόθο νὰ
προσανατολισθοῦν κατὰ τὸ μέρος του,
κεῖνο τὸ παρθενικὸ χαμόγελο πὸν φανέ-
ρωνε χαρὰ γιὰ τὸν ἔρχομό του... Κι' ἀ-
μέσως, ἄρχισε μιὰ χρυσὴ βροχὴ ἀπὸ ἐ-
ρωτήσεις : « Πῶς πῆγαν οἱ σπουδὲς στὴν
Εὐρώπη ; τί εἶδε ; τί ἔκανε ; πὼς τὰ πέ-
ρασε τόσα χρόνια τώρα στὰ ξένα ;... Καὶ
τί κάνει ὁ θεῖος της, οἱ ξαδέλφους της στὸ
σπίτι ; » Ρωτοῦσε ἴδινα, τᾶλλο, καὶ κεί-
νος δὲν πρόφτανε ν' ἀπαντᾷ, καὶ κείνη
ν' ἀκούει καὶ νὰ ξαναξεῖ τὰ περασμένα.
Σὲ μιὰ στιγμή, ἡ μητέρα της εἶπε :

— Ὁ Μίλτος θὰ μείνει ἕνα μῆνα μα-
ζὶ μᾶς. Θὰ τότε φιλοξενήσουμε... Ἐχει
νὰ γράψει τὴ διδακτορικὴ του διατριβή

γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας, κι'
ἦρθε δῶ νὰ τὴν ἐτοιμάσει μὲ τὴν ἡσυχία.

— Ὡ! αὐτὸ εἶν' εὐτυχία γιὰ ὄλους
μας, ἔξαδέλφη!, εἶπε ἡ Μαρία μ' ἐγκάρ-
διο τόνο.

Ξεκίνησαν γιὰ τὸ σπίτι, ἡ τυφλὴ στὴ
μέση, ἀνάμεσα στὴ μητέρα της καὶ στὸ
Μίλτο Προχωροῦσαν ἀρνά, σιωπηλοὶ
τώρα μὰ σὲ κάποια στιγμή, ὁ νέος, κυ-
τίζοντας γύρω τὰ παρτέρια, τὸ θαῦμα
τῆς βλάστησης, εἶπε :

— Τί ὠραῖος ὁ κήπος σας, θεία!

[Τὴν ἔλεγε «θεία» γιατί ἦταν παιδί
τῆς πρώτης ξαδέσφης της, μὰ μπορούσε
νὰ τὴ λέει καὶ μητέρα, ἀφοῦ σὰ μάνα του
εἶχε παρασταθεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν ὀρ-
φάνειψ].

— Τὰ δέντρα μεγάλωσαν, ξανάπε. Αὐ-
τὲς οἱ λεῦκες!..

Ἡ κυρία Μορφάκη δὲ μίλησε, μὰ ἡ
τυφλὴ εἶπε :

— Ἐγώ... τᾶμαθες. Μίλτο... ἐγὼ δὲ
μπορῶ νὰ τὰ βλέπω πιά...

— Παρτόν!, ἐψιθύρισε ὁ νέος λυπη-
μένος.

Καὶ ξανάπεσε ἡ σιγή, ἡ ἄφωνη συνο-
μιλία τῶν ψυχῶν.

**

Ἔτσι ἡ Μαρία βρῆκε πάλι τὸ σύν-
τροφο τῶν παιδικῶν της χρόνων, πὸν ἔρ-
χότανε νὰ τὴ βγάλει ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ της
μονοτονία. Τοῦδωσαν μία ἀπὸ τὶς καλλί-
τερες κάμαρες τῆς βίλλας, ὅπου ἐγκατα-
στάθηκε μὲ τὰ βιβλία του καὶ τὴ φωτο-
γραφικὴ του — μὲ ὅλη του τὴ νιότη. Ἡ
Μαρία ἤξερε ὅτι, ἂν ὅλη τὴν ἄλλη μέρα
ὁ Μίλτος θὰ ἦταν δοσμένος στὶς ἀσχολίες
του, ὅμως τὸ δειλινὸ θὰ ἦταν δικὸς της.
Τὸν «ἐβλεπε» βέβαια καὶ τὸ μεσημέρι, πὸν
γευμάτιζαν στὴ βεράντα μὲ τοὺς γονεῖς
της, καὶ τὸν ἄκουγε νὰ διηγίεται τόσα γιὰ
τὴ ζωὴ του, γιὰ τὰ ὄνειρά του, μὰ τὸ
δειλινὸ ἦταν αὐτὸς πὸν τὴ συντρόφευε
στὸν παραθαλάσσιο περίπατό της. Ὁ κύ-
ριος Μορφάκης, ὁ πατέρας της, ἔλειπε
ὅλη τὴν ἡμέρα στὴν πόλη, στὴν Τροπέζα
του, ἡ κυρία Μορφάκη ἐπιτηροῦσε τὸ
σπίτι, καὶ ἡ Μαρία γυμναζότανε στὸ
πιάνο, ἔπαιζε μὲ τὴ γάτα της, κου-
βέντιαζε μὲ τὴ μητερούλα της. Ἡ τυφλὴ

εὔρισκε τὸν τρόπο νὰ γυρίσει τὴν κουβέν-
τα γιὰ τὸν παιδικὸ της σύντροφο :

— Μαμᾶ, πὼς εἶναι τώρα ὁ Μίλτος ;...
Εἶναι πάντα ὠραῖος ;... Τόνοι θυμᾶμαι
μαθητὴ, μὲ τὴ στολὴ τοῦ Λυκείου...

— Ἔ, τώρα ἐγείνε ἀντρας, κόρη μου.
Βέβαια, ἔχει τὴν κορμοστασιά τοῦ πατέ-
ρα του καὶ στὸ πρόσωπο μοιάζει πολὺ
τῆς μακαρίτισσας τῆς μητέρας του... Ἦ-
ταν ὁμορφὴ γυναίκα ἡ καὶ μὲν ἡ Χρυ-
σάνθη.

Κατὰ τὸ δειλινὸ, ὁ Μίλτος παρουσια-
ζότανε στὴ βεράντα κ' ἔλεγε. «Μαρία ἔ-
τοιμη ;» «Ἔτοιμη Μίλτο!» Καὶ ἀκουμ-
πώντας στὸ μπράτσο του, κα ἔβαινε μαζύ
του τὴ μαρμάρινη σκάλα, βυθίζόνταν
μέσα στὸν κήπο, πῆγαιναν στὴν ἀκρο-
γιαλιά.

— Νὰ καθήσουμε δῶ, Μαρία, στὰ
βότσαλα ;

— Naί, Μίλτο. Καὶ νὰ μοῦ διαβάσεις
τὴ συνέχεια τῆς διατριβῆς σου.

— Γιὰ τὸ Θεό, ξαδελφούλα μου! Καλ-
λίτερα νὰ σοῦ διηγηθῶ κανένα νόστιμο
ἐπεισοδιάκι ἀπὸ τὴ ζωὴ μου στὴν Εὐρώ-
πη. Ἡ πιὸ καλλίτερα νὰ σοῦ τραγουδήσω
κανένα τραγουδάκι τῆς Μονμάρτης.

Ἡ Μαρία χτυποῦσε τὰ χεῖρα της ἀπὸ
χαρὰ, καὶ ὁ Μίλτος ἄρχιζε τὸ τραγουδάκι
μὲ τὴ δροσερὴ του φωνή, γεμάτη πά-
θος. Τότε ἡ τυφλὴ ἔστρεψε τὰ μάτια
κατὰ πάνω του, καὶ ἡ κόγχη τῆς ψυχῆς
της ρουφοῦσε ὅλη κείνη τὴ γοητεία, τὴν
ἀνέλιπστη γι' αὐτὴ, τὴν πρωτοφανέρωτη,
πὸν τῆς ἐρχότανε σὰν αὐλο μάνα ἀπὸ
τὸν καιρὸ Οὐρανό. Τὸ σκοτάδι της ἐγέμιζε
ἄστρα. Χερουβικά φτερά τῆς ἐχάιδευαν
τὰ βλέφαρα. Περιπατοῦσε σ' ἕναν κόσμον
νέο, θαμπωτικό, καὶ γιὰ νὰ μὴν παραπα-
τήσει, ἔννοιωθε τὴν ἀνάγκη ν' ἀπλώσει
τὸ χέρι. Καὶ τότε τὰ δάχτυλά της βρῖσκον
ταν μπλεγμένα μὲ τὰ δάχτυλα τοῦ Μίλ-
του, καὶ τὸ κεφάλι της ἀκουμπισμένο
στὸν ὄμο του.

Ἔτσι γινότανε συχ' ἂ κείνο τὸν καιρὸ
κι' ἔτσι ἕνα βράδυ νυχτωθῆκανε καὶ ὁ
νέος εἶπε :

— Μαρία, πέρασε ἡ ὥρα... Θὰ μᾶς
περιμένουν.

— Βγῆκε τὸ φεγγάρι ; ρώτησε κείνη.

— Βγῆκε. Εἶναι πανσέληνος μάλιστα.

— Τότε... ἄς καθήσουμε λίγο ἀκόμη...
Εἶναι τόσο ὠραῖα ἐδῶ.

Σφίχτηκε πιὸ πολὺ ἀπάνω του. Ὁ ἀ-
νασασμός του τῆς χὰιδευε τὸ πρόσωπο.
Ἔνοιωθε ὅλη τὴν ὑπαρξή της ν' ἀνε-
βαίνει σὰ γλυκὸ κῶμα στὰ στήθη της, στὸ
λαιμό. Καὶ τὰ χεῖλη της τοῦ προσφέθηκαν
σὰν κύπελλο, κ' ἦταν ἕνα φίλημα ζεστό,
γεμάτο λαχτάρα. Ἐνα βόρειο σέλας φώ-
τισε πέρα-πέρα τὸν ψυχικὸν ὀρίζοντα τῆς
τυφλῆς κοπέλλας.

**

Νὰ πῶ γιὰ τὶς ἀκόλουθες μέρες ; Νὰ
διηγηθῶ τὰ κεφάλαια τοῦ ἀγνοῦ, μυστι-
κοῦ Ἔρωτα πὸν παράστεκε σπέρνοντας
ροδόφυλλα στὸ δρόμο τῆς Μαρίας, ὀδη-
γώντας μ' εὐωδιὰ τὰ βήματά της ; Νὰ
στορήσω τὶς ἐκδρομὲς πὸν ἔκαναν μαζὶ
στὰ γύρω βουναλάκια, ἡ πέρα στὸ μά-
κρος τοῦ ἄσπρου δρόμου, κατὰ τὸ χωριό,
πὸν ἔφταναν, ἐκείνη στηριγμένη μὲ ἀσφά-
λεια στὸ μπράτσο του, εὐτυχισμένη, γιὰ
νὰ καθήσουν ὑστερα κοντὰ στὴν πηγὴ
καὶ νὰ βυθίσει ἡ Μαρία στὸ κρύο νερὸ
τὰ χεῖρα της, καὶ νὰ φωνάξει, ἀνατριχιά-
ζοντας τάχα.

— Οὐ ; κρύο πὸν εἶναι, Μίλτο!... Νὰ
πιοῦμε ;

Τότε ὁ Μίλτος γονάτιζε, ἔκανε τὶς ἀπα-
λάμες του τάσι, καὶ τῆς ἔδινε νὰ πιεῖ.
Καὶ ἡ Μαρία ἔφερε τὰ χεῖλη της κ' ἔ-
πινε ἀπὸ τὴν κούπα τῆς ; εὐτυχίας καὶ γε-
λοῦσε ὑστερα μ' ἕνα γέλιο ἠχηρὸ πὸν σκέ-
παζε τὸ γαργάρισμα τοῦ νεροῦ τῆς πη-
γῆς. Κι' ἄλλοτε π.λι ἔλεγε, σοβαρῶ :

— Τώρα τὰ βλέπω ὅλα μὲ τὰ μάτια
σου, Μίλτο ;

**

Ἄλλες φορές, πῆγαιναν περίπατο μὲ
τὴ βάρκα. Ἡ Μαρία καθότανε στὴν πλώ-
ρη καὶ ὁ Μίλτος κυβερνοῦσε. Μέσα στὴ
σιωπὴ, ἡ τυφλὴ ἄκουγε τὸν παφλασοῦ
τῶν κουπιῶν, καὶ πότε-πότε ἔσκυβ' καὶ
βύθιζε τὸ χέρι της στὸ νερό, ὡς τὸν ἄγ-
κῶνα. Σὲ μέρη πὸν τὰ νερά δὲν ἦταν
πολὺ βαθειά, βρῦα ἀνέβιναν στὴν ἐπι-
φάνεια, μακριὰ σὰν πράσινες σεραπνί-
νες. Ἡ Μαρία ἔπινε κανένα, τὸ τύλιγε
στὸ δάχτυλό της, στόλιζε ὅλα της τὰ δά-
χτυλα. Ἐνα δειλινὸ εἶπε :

— Κύττα, Μίλτο : δαχτυλίδι ! 'Αρρεβωνιάστηκα τὸ κῦμα !

— Τὸ κῦμα ; ἄριστος ἀρρεβωνιαστικός, ἀπάντησε ὁ Μίλτος.

* *

Μὰ ζῦγωνέ ὁ καιρὸς πού ὁ γλυκὸς σύντροφος τῆς τυφλῆς θᾶφευγε.

— Θὰ χάσω ξανά τὸ φῶς τῆς ψυχῆς μου, παραπονιότανε ἡ Μαρία.

— Γρήγορα θὰ συναντιόμαστε πάλι, βεβαίως κείνος. Θᾶρχωμαι σίτι σας, στὴν Ἀθήνα.

Ἐποχὴ γίνθηκε μὲ θλίψη. Ὁ πατέρας τῆς Μαρίας δὲν ἦταν μπροστὰ τὴν ὥρα κείνη, μὰ ἡ μητέρα τῆς πού εἶδε τὴ συγκίνηση τῆς κόρης, ἐκατάλαβε : « Ἄχ, Θεέ μου, συλλογίστηκε, τί δρόμο θὰ πάρει τοῦτο τὸ αἶσθημα ; » Καὶ μετανοοῦσε πού δὲ νοιάσθηκε νὰ τὸ προλάβει, νὰ βάλει ἔγκαιρα φραγμούς. Μὰ γρήγορα πάλι σκέφτηκε πὼς ὁ Μίλτος ἦτανε τίμιος νέος, συγγενῆς τους καὶ ἠσύχασε. Οἱ γυναῖκες ἀναπαύονται εὐκολὰ στὴν ἀποψη πού τις συμφέρει.

Στὸν καιρὸ τοῦτο, ἡ Μαρία στεκότανε στὴν καγκελλόπορτα τῆς βίλλας καὶ ἀποχαιρετοῦσε μὲ τὸ μαντήλι τὸ αὐτοκίνητο, πού ἔφευγε παίροντας μαζί τὸν ἀγαπημένο τῆς καρδιάς τῆς.

* *

Πέρασε ἀκόμη κάμποσος καιρὸς. Οἱ πρώτες ριγηλές πνοές τοῦ χινόπλου προμνηνοῦσαν τὸ θάνατο τῆς ἑξοχῆς. Στὴ βίλλα μάζευαν τὰ πράματα, εἰτοιμάζονταν γιὰ τὸ γυρισμὸ στὴν Ἀθήνα. Ὁ κύριος Μορφάκης πηγαινοερχότανε στὴν πόλη, ἔφερον ἔφημερίδες καὶ τὴν ἀλληλογραφία.. Ἐν' ἀλόγιομα, μπῆκε στὸν κῆπο φωνάζοντας δυνατὰ στὴ γυναῖκα του :

— Εὐτέρη ! Εὐτέρη !... Ἐλα ν' ἀκούσεις ἕνα νέο !

Κεῖνη τὴν ὥρα, μητέρα καὶ κόρη κάθονταν σ' ἕνα μπάγκο, κάτου ἀπὸ τὴ μεγάλη φυσικιά. Ἡ κυρία Μορφάκη ἔτρεξε νὰ προῦπαντήσῃ τὸν ἄντρα τῆς τὸ φωνάκλα. Ἡ Μαρία σηκώθηκε, μὰ δὲν προχώρησε.

— Τί ναι Ἄριστείδη : ρώτησε ἡ κυρία Μορφάκη.

— Διάβασε δῶ, νὰ ἰδεῖς. Ὁ Μίλτος παντρεύτηκε. (Κρατοῦσε μιὰ ἔφημερίδα κα' ἔδειχνε στὰ « Κοινωνικά ») Καὶ τί γάμο. Τὴν ξέρω γὰρ αὐτὴ τὴν οἰκογένεια : Πειραιῶτες βιομήχανοι, πολλὰ ἑκατομμύρια ! (Καὶ χαμηλώνοντας τὸν τόνο.) Θᾶγεινε πολὺ βιαστικά αὐτὸς ὁ γάμος, γιὰ νὰ μὴ μᾶς καλέσει ὁ Μίλτος... Τί νὰ ὑποθέσω ; Ἄ, ἂν δὲν μᾶς στείλει φαῖρ-πάρ, τὸν ξεγράφω γὰρ αὐτὸν τὸν κύριο !..

Ἦταν ἀνυποψίαστος κείνος ὁ ἀγαθὸς πατέρας. Ὁμως ἡ μητέρα πού ἤξερε, γύρισε καὶ εἶδε τὴν κόρη τῆς πού κλονίστηκε καὶ κάθησε πάλι στὸν μπάγκο, σὰν κορμὶ χωρὶς ψυχή. Ἀμίλητη ἡ τυφλή, ἀκούμπησε τὰ χέρια στὰ γόνατα καὶ στριφογύριζε τὰ μάτια τῆς στὸ κενό... Ἡ μητέρα πῆγε κοντὰ τῆς.

— Μαρία... (ἄρχισε, μὰ δὲν εὗρισκε λέξεις)... Μαρία θέλεις νὰ πῶμε... ν' ἀνεβῶμε σίτι ;...

— Ὅχι ἀκόμη, μαμᾶ... Θέλω νὰ μείνω λίγο ἀκόμη...

Ἡ μητέρα τὴν κύτταξε μὲ ἀνησυχία... Εἶχε ἄραγε ἀκούσει τὴν εἶδηση ἡ Μαρία ; Ἡ ἀπόσταση ἀπὸ κεῖ πού εἰπώθηκε, ἦταν κάμποση, τ' ἀγέρι ἔκανε νὰ θροοῦν οἱ φυλλωσιές τῶν δέντρων... ἴσως λοιπόν, νὰ σκέπασαν τὰ λόγια τοῦ ἄντρα τῆς.. Μὰ ἡ κυρία Μορφάκη λογάριζε μὲ τὴν μητρικὴ τῆς καρδιά, γιὰ τὸ οἱ τυφλοὶ συγκεντρώνουν τὴν ὑπαρξή τους στὴν ἀκοή, καὶ ἀκοῦνε, ἀκοῦνε. Ἀπὸ κεῖ εἶχε μπεῖ τώρα καὶ τὸ βέλος πού διαπέρασε σκληρὰ τὴν καρδιά τῆς Μαρίας.

— Καλά, παιδί μου, εἶπε ἡ κυρία Μορφάκη, μείνε... μὰ ὄχι καὶ πολὺ, γιὰ τὸ ἄρχινᾶ νὰ βραδυνᾶζει.

Κι' ἀνέβηκε στὸ σίτι, στενάζοντας.

* *

Ναί, εἶχε ἀρχίσει νὰ βραδυνᾶζει. Ἡ τυφλή καταλάβενε πὼς τὸ σκοτάδι πέφτοντας, σκέπαζε τὴ γῆ, τὸν οὐρανὸ, ἄχ καὶ τὴ φτωχὴ καρδιά τῆς. Φύλλα ξερὰ ἔσπερνε ὁ ἀγέρας στὰ πόδια τῆς Ἄλλα φύλλα πέφτανε τώρα ἀπὸ τὰ χινοπωρισμένα δέντρα καὶ τὴ χτυπούσανε στὸ κεφάλι, στὰ χέρια. Ἐνοιωθε τὸ ἄγγιμά τους σὰν ἔχτρικό... Σηκώθηκε, ἔπιασε τὸν πρώτο κορμὸ καὶ ἀρχισε νὰ περπατᾶει, κατηφορίζοντας πρὸς τὸ γιὰλό. Δάκρυα εἶχαν

βγεῖ στὰ νυχτωμένα τῆς μάτια καὶ κυλοῦσανε καφετερά στὰ μάγουλά τῆς.

Μὰ τί λοιπόν, εἶχε ἐλπίζει ; ῥωτοῦσε τὸν ἑαυτὸ τῆς. Τί εἶχε φανταστεῖ ; Πὼς μπόρεσε νὰ ὑψώσει ἕναν τέτοιο φωτεινὸ πύργο μέσα στὴν ἐρεβικὴ τῆς περιοχὴ : Γιὰ τὴν νὰ τώρα πού ὁ πύργος σωριάστηκε μονομιᾶς, κι' αὐτὴ κατέβαινε... κατέβαινε στὸ κῦμα, στὸν « ἄπιστο ἀρρεβωνιαστικό », εἶχε πεῖ ἐκεῖνος, στὸ λυτρωτικό κῦμα συλλογιζόταν αὐτὴ.

Κατέβαινε μὲ τὸ θάνατο στὴν ψυχή. Ἐφτασε στὴν πόρτα τῆς ἀκρογιαλιᾶς,

Ἀπὸ τὴν Κοινωνικὴ Συμφωνία

Στροφές γιὰ τὸ λυτρωμὸ τῶν ἀνθρώπων

*Ἄνοιξη πιά νὰ ρόδιζε στὸ ζοφερὸ σκοτάδι
τῆς ἄγριας χειμωνιάς,
σὰν ἀνεμώνα νᾶβγαινε καὶ νᾶμοιαζε σὰ χᾶδι
ὁ ἀνθὸς τῆς νέας γενιάς.*

*Γλυκὰ νὰ μοιραζόμαστε τῶν χωραφιῶν τὸν πλοῦτο,
τῶν κήπων τὴν δροσιά
καὶ νὰ μᾶς γνέφει ἐλεύθερο στὸν κλῶνο τοῦ τὸ φροῦτο
γεροτὸ στὴ δημοσιά.*

*Πὼς θᾶτανε ἂν πιστεύαμε κατάβαθα στὸ νόμο
τῆς κάθε μᾶς χαρᾶς,
ἂν ἄφιναν ἀφρόντιστο τοῦ καθενοῦ τὸ δρόμο.
στὸν κύκλο τῆς φθορᾶς.*

*Ἀνέμποδα κι' ἀστρίμωχτα νὰ προχωροῦν οἱ πόθοι
ἂν ἄλλος δὲν ποιεῖ
καὶ νὰ βλασταίνει ἀδέσμευτα — κλωνὶ πού ἀπονεκρώθη —
τῆς σάρκας ἡ ἠδονή.*

*Νᾶπεφταν ἔτσι ὀλόχυμες οἱ ἠλιόψηστες ὀπῶρες
στοὺς κήπους τῶν κορμιῶν
καὶ νὰ κυλοῦσαν γλυστερές οἱ πιὸ πικρές μας ὄρες,
ροές τῶν ποταμιῶν.*

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

Τὸ τραγοῦδι τῆς ἀδελφῆς μου

Στερνὸς τῶν γονιῶν μας καρπὸς
καὶ σὲ προσμένουν πῶς καὶ πῶς.
Τί τάχα νὰ τοὺς ἔταξες
κι' ἀπ' τὴ φωλιά τους πέταξες;

Κι' ἤρθες σὲ τοῦτο τὸ στρατὶ
γιὰ μαῦρες βουῖλες στὸ χαρτί.
Κι' ἐδῶ ῥθες κι' ἀνηφόρισε
καλὴ μου. Καλοσώρισε...

Θά' ρθει καιρὸς, μικρὴ Μαριώ,
ν' ἀποδυμίσεις τὸ χωριό,
ἄχ! τὸ χωριὸ τὸ πρόσχαρο,
τ' ἀνάλαφρο καὶ λόχαρο!

Θά' ρθει καιρὸς, μικρὴ Μαριώ,
τῆς μάνας τὸ καμπαναριὸ
ν' ἀκοῦς! Καημοί ναι οἱ ἦχοι του
καὶ ῥάγισαν οἱ τοῖχοι του...

I. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

Κάπου θὰ βρέχει

Κάπου θὰ βρέχει κι' ἡ καρδιά εἶναι βαρειά ἀπὸ θλίψη ἀλήθεια!
Βρέχει ἀπ' τὰ μάτια στὰ μαλλιά καὶ στὰ θολὰ σὰν παραμύθια

Βρέχει στὴ γῆ, βρέχει παντοῦ, βρέχει καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μας
Κάποιον θὰ ἐμπόδισε ἢ νοτιὰ κι' εἴμαστε ἀπόψε μοναχοί μας.

Κλάψε παιδί μου. Ὡ τ' εἶν' αὐτὸ πὸν μᾶς βαραίνει ἀπόψε Θεέ μου!
Πῶς νὰ περάσει αὐτὴ ἢ βραδυνά, πῶς νὰ ἡσυχάσεις λατρευτέ μου.

Κλάψε γιὰ ὅσα σοῦ στέρησαν: γέλια παιγνίδια κι' ἄλλα...
νὰ κλαῖς ἐσὺ γιὰ τὰ μικρὰ κι' ἐγὼ γιὰ τὰ μεγάλα!

Ἀπὸ τὴ συλλογὴ: Ante Portus

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΝΑΝΤΗΣ

Τεχνικός καὶ ἐλεύθερος στίχος

ΧΩΡΙΣ ἀμφιβολία, ὁ ἐλεύθερος στίχος, πὸν τῶρα τελευταία κερδίζει ὀλοένα καὶ περισσότερο ἔδαφος, ἔχει προκύψει ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς ἀντιδράσεως στὸν αὐσὴρὸ στίχο, μὲ τὸ βαρὺ καὶ δύσχρηστο τεχνικὸν ὀπλισμὸν, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἀνάγκη τῆς ἀνεπιτέλετης ἐκφράσεως τοῦ πληθωρικοῦ κι' ἀμαλγαμικοῦ ψυχικοῦ περιεχομένου τῆς ἀνιπατικῆς καὶ τρικυμισμένης ἐποχῆς μας.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία, πὸν τίς περισσότερες φορὲς μαντεύεις ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχο τὴν ἀντιστοιχία τῆς, ἢ πρόχειρη ἢ ἐπιτηδευμένη ἢ βιασμένη ὁ ρυθμὸς πὸν ἄλλοτε σοῦ θυμίζει τὸ ἀβέβαιο καὶ ταλαντευμένο «στράτα-στράτα» τῶν πρῶτων νηπιακῶν βηματισμοῦ κι' ἄλλοτε τὴ βαρὺγδουπητὴ παρέλαση στρατοῦ μὲ ἐπικεφαλῆς τὴ μουσικὴ του τὸ προκρονιστικὸν στρίμωγμα ἢ, ἀντίθετα, τὸ ἀνάπτυγμα τῶν συναισθημάτων καὶ διανοημάτων, γιὰ ν' ἀποτελεσθῆ, σώνει καὶ καλά, ἢ ζυγισμένη φάλαγγα τῶν στίχων ἢ δουλικὴ καὶ στεῖρα μίμηση γνωστότατων μετρικῶν καὶ στροφικῶν μορφῶν — ὅλ' αὐτὰ κι' ἄλλα ἀκόμη ἐδημιούργησαν στίς ἡμέρες μας τὴν ἐντύπωση, πῶς ἢ παλιὰ σιχουρογικὴ δὲν εἶναι τιποτέ ἄλλο, παρὰ ἀπλὸ χύσιμο ρωμαντισμῶν σὲ ἔτοιμα καλούπια: ἓνα εἶδος ζαχαροπλαστικῆς.

Κι' ἔπειτα τίγνεται, ὅταν ἡ ψυχικὴ ζύμη παραφουσκώσῃ, ὅταν ξεχειλίσῃ ἀπὸ τὴ σκάφη; Σὲ τί καλούπια μπορεῖ νὰ χωρέσῃ αὐτὸς ὁ ἄρτος; Σώνει καὶ καλά πρέπει νὰ τὸν τεμαχίζουμε καὶ νὰ τὸν πλάθουμε μ' ἄβρα χέρια κουλουράκια, πὸν θάχουν σουσάμι, βανίλια καὶ γλυκάνισο; Στὸν αἰῶνα τοῦ ἀεροπλάνου, τοῦ ἀεροδυναμικοῦ αὐτοκινήτου, τῆς ἀμαξοστοιχίας-βολίδας, στὸν αἰῶνα τοῦ ἱλίου καὶ τῶν οὐρανοξυστῶν, στὴν ἀνατροπὴ τῶν πάντων, πὸν ὅλα θαρρεῖς καὶ λαχανιάζουν, πῶς πᾶνε νὰ καταργήσουν τίς σχετικότητες τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, πὸν ὁ ἄνθρωπος διαδοχικὰ ὀρθώνεται καὶ σωριάζεται, θὰ μᾶς πιάνη ἀκόμη παραμάσχαλα ἢ Μετρικὴ, ἔστω καὶ μὲ τὴ

στοργὴ μητέρας, γιὰ νὰ μᾶς μάθῃ τὸ ὀρθὸ ποιητικὸ βύδισμα;

Στὸ προκείμενο ὑπάρχει μιὰ βασικὴ παρανόηση, τὸ ὅτι ἀπὸ ἐκείνους πὸν θεωροῦν τὴν ποίηση σὰν ἀπλὴν ἐκφραση, ὅσο ἀπὸ κείνους πὸν τὴ θεωροῦν ἀπλὸ περιεχόμενο.

Βέβαια, ἡ ποίηση, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη καλὴ τέχνη, ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκφράσεως, τῆς «ἐξατομικεύσεως» τοῦ πληθωρικοῦ κι' ἐδουγκνήτου «ἐγώ». Πρέπει, λοιπόν, καὶ νὰ ἴσῃ νὰ πῆς, νὰ νοιώθῃς ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ πῆς ὅσο τὸ δυνατό καλλίτερα κι' ἔτσι, πὸν νῶρθῃ σὲ πλήρη ἰσορροπία κι' ἀντιστοιχία τὸ περιεχόμενο μὲ τὴ μορφή.

Ὁ «ποιητής», λέει μάλιστα κάποιος ὁ Παλαμᾶς, «εἶναι πρῶτον ἀπ' ὅλα τεχνίτης» καὶ δὲν ἔχει διόλου ἄδικο. Γιατί ποῖς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, πὸν εἶναι ἐπιτελῶς ψυχικὰ ἄειος, πὸν δὲν ἔχει πόθους καὶ λαχτάρους — ἔστω καὶ καθαρὰ ζωικῆς; χωρὶς ἀμφιβολία, κανεὶς. Μὰ ἐκεῖνος εἶναι δημιουργός, ποιητής, πὸν τὸ ψυχικὸ αὐτὸ περιεχόμενο θὰν τὸ δώσῃ μὲ ἓναν ἰδιαίτερον τρόπο, ἔτσι πὸν ἀπὸ ἀπλὴ ἐκφραση νὰ καταστήσῃ αἰσθητικὴ ἐκφραση.

Ὅταν ἓνας ἀπλοῦκος ἄνθρωπος ἐκδηλώσῃ τὸ θαυμασμὸν του στὸ ἀντίκρουσμα μᾶς δροσερῆς κι' ἐλκυστικῆς κορασιάς μὲ τίς ἐκφράσεις: «κορίτσι σὰν τὰ κρῦα νερά!», «πέριττα!», «λυγαριά μου!», «κνυπαρισσάκι μου!» κάνει τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ποίηση, γιὰ τὴν παρομοίωση κι' ἢ μεταφορὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα, πὸν συγκροτοῦν αὐτὸν τὸ θεοπέσιον κόσμον — τὸν κόσμον πὸν δημιουργεῖται μὲ τὴ συμβολὴ ὅλων τῶν λεγομένων καλῶν τεχνῶν: μουσικῆς, ὀρχηστικῆς, γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ πρῶτη δίνει τὸν τόνο καὶ τὴν ἁρμονία, ἢ δεύτερη τὸν ρυθμὸν, τὴν λυγεράδα καὶ τὴν χάρη, ἢ τρίτη τὴν πλαστικότητα καὶ τὴ ζωντανία, ἢ τετάρτη τὴν εἰκονιστικότητα καὶ ἢ πέμπτη τὴν ἀναλογία, τὴν ἰσορροπία, καὶ τὴν συμμετρία.

Ὅταν κατορθώσῃς καὶ κλείσεις σ' ἓνα

ψυχο-διανοητικό περίγραμμα ὄλ' αὐτὰ τὰ ἔτερογενῆ στοιχεῖα καὶ τὰ πειθαρχήσης, ὥστε ἀπὸ μόνου τοὺς ὄχι μόνου νὰ μονιάσουν, ἀλλὰ ν' ἀποτελέσουν ἕνα ἀλληλοβοηθητικό σύνολο, τότε δημιουργεῖς ποίηση — ἀλλοιῶς, ξεπέφτεῖς σὶν περὶ λόγου, πὸν εἶναι βέβαια κ' αὐτὸς ἔντεχνη ἔκφραση, ἀλλὰ δὲν εἶναι ποίηση.

Ἰδιαίτερα, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ ποίηση χωρὶς τόνο, ρυθμὸ κ' ἀρμονία· γιατί ἡ ποίηση δὲν εἶναι ἀπλῶς λόγος, ἀλλὰ μουσικὸς λόγος. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ περισσότερα δημιουργήματα σ' ἐλεύθερο στίχο ἐλάχιστα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ποιήματα· μὰ οὔτε εἶναι λυρικές π. ὄζες, γιατί κ' αὐτὴ ἔχει τοὺς ξέχωρους νόμους της, τὸν χαρακτηριστὴρα της καὶ τὴν ὕψή της.

Ἔτσι, ἡ ἐλεύθερη ποίηση ἀπομένει ἕνα νόθο εἶδος, καὶ ἀνάμεσα ποιήσεως καὶ πεζογραφίας, χωρὶς ν' ἄχη τὴ γοητεία τῆς πρώτης καὶ τὴν ἄνεση τῆς δεύτης.

Λέξεις ἀραδιασμένες ὅπως λάχη ἑλλειπτική ἔκφραση· φραστικά πυροτεχνήματα μέσα σὲ πελάγη πεζολογίας· ἐξώφθαλμη προσπάθεια ὑποβολῆς· ἑλλειψη κάθε μουσικοῦ στοιχείου κ' αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ· ἀτημελησία καὶ προχειρότητα· πελαγώματα κ. ἀσφυξίες· δρασκελισματα καὶ σημειωτά· δηλαδή ἡ ἰζὰς στήν περιοχὴ τοῦ λόγου — νὰ ἡ ἐλεύθερη ποίηση τοῦ καιροῦ μας.

Λέγε, πὸς ὁ τεχνικός, ὁ «δουλεμένος» στίχος, εἶναι στενόχωρος· μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι διόλου ἀλήθεια. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος δίνει τοῦ κόσμου τὴν ἄνεση. Κι' ὅταν εἶσαι τεχνίτης, μπορεῖς νὰ κάνεις ἀγνώριστο, νὰ βάλῃς τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς σου σ' αὐτὸν τὸν κοινόχρηστο καὶ μονηλισμένο στίχο. Ὅταν ξέρῃς ἀπὸ αἰσθητικὴν ἰσορροπία, μπορεῖς καὶ σ' αὐτὸν καὶ σ' ὅποιον ἄλλο, μικρότερο στίχο νὰ περπατήσης ζυγισμένα τὴ θυμικὴ καὶ λογικὴ σου ἔκφραση, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ δίγουριά, πὸν περπατᾷ πάνω σὸ τεταωμένο σχοινί, δεκάδες μέτρα πὰν' ἀπὸ τὸ ἔδαφος ὁ ἔξασκημένος ἀκροβάτης καὶ νὰ τραβήξῃς γοητευμένο τὸν ἀναγνώστη σου ἢ τὸν ἀκροατή σου.

Ὅταν ἔχῃς μουσικὸ αὐτί, κυβερνᾷς τὸ στίχο σου ὅπως θέλεις καὶ δὲν κάθεσαι νὰ στήνῃς ξόβεργα γὰρ τὴ ρίμα ἢ ν' ἀνοίγῃς τὸ «Λεξικὸ Ὁμοιοκαταληξίας» τοῦ

Ντίνου Μανρεπῆ, ἢ νὰ μετρᾷς μὲ τὰ δάχτυλα τὶς συλλαβές, ἢ νὰ προσπαθῆς μὲ τὸ βροντοφώνημα τοῦ γραμματικοῦ τόνου τῶν λέξεων νὰ βρῆς τὸ ρυθμικὸν τόνο· παντοῦ, σ' ὁποιαδήποτε ἀνθρώπινη ἐκδήλωση, ἔχει τὸ λόγο ἡ μαστοριά. Κι' ἡ μαστοριά δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, καθὼς λέει ὁ Λαλό, παρὰ ἡ δημιουργικὴ πείρα, πὸν θὰ κατασταλάξῃ μέσα σου μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴν ἐπίμονην ἄσκηση.

Αὐτὴ, σὶς εὐτυχησμένες ὥρες τῆς δημιουργίας, ὅταν νοιώσεις μέσα σου ν' ἀναδέεται ὁ ἕμερος τῆς ἐκφράσεως, ὅπως ὁ χυμὸς σ' ἀκρόκλινα τὶς πρώτες ἑαρινές ἡμέρες, αὐτὴ ἡ πείρα θὰ σοῦ ὑποβάλῃ σφᾶ καὶ μυστικά τὰ μέτρα, τοὺς ρυθμούς, τοὺς τόνους, τὰ χασοτονίσματα, τὶς εὐφωνίες, τὶς συνιζήσεις, τὶς ὁμοιοκαταληξίες ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχικὴ σου διάθεση καὶ τὸ θέμα — ἀκριβῶς ὅπως σχεδὸν μηχανικὰ σφυρίζεις ἕναν σκοπὸ σ' ὥρες ψυχικῆς ἱκανοποιήσεως. Κι' αὐτὴ θὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τὶς κακοτοπιές τῆς ἀρρυθμίας, τῆς κακοφωνίας, τῆς χασομωδίας.

Εἶναι τὸ θέμα σου ἀφηγηματικὸ κ' ἡρωικό· σοῦ παρουσιάζεται ὑποτακτικὸς σου ὁ δεκαπεντασύλλαβος, μ' ὅλην τὴν ἀπλοχωριά καὶ τὴ μεγαλοστομία. Κ' ἐπιστρατεύονται μὲ μᾶς ὅλες οἱ πολυσύλλαβες καὶ σύνθετες ἐκεῖνες λέξεις, πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωγραφικότητά τους, θὰ δώσουν μὲ τ' ἀφθονα χασοτονίσματά τους τὸ ἀνάλογο ρυθμικὸ κυμάτισμα καὶ τὶς τομές.

Νά, γὰρ παράδειγμα, οἱ στίχοι ἀπὸ τὰ «Σύννεφα σὸ Γέμμα» ταῦ Δελῆ, πὸν μὲ τὸ ρυθμικὸ τους τόνο καὶ μόνου, ἰδίως σὶν τρίτο καὶ τέταρτο στίχο, δίνουν καὶ ἀκουστικὰ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ὀλύμπια γαλήνη τοῦ νοήματος:

Ὅμως ἀπόψε πιότερο μοῦ ἀρέσετε ἀπὸ τ' ἄλλα σύννεφα ἐοεῖς σιοῦ διάραχου τὴν ὕστερη ἀν-
[τηλ.ά,
πὸν ὡς γίγαντες ἀσάλευτοι, χρυσάμματοι, κα-
[βάλλα,
ἀναστοχάζεθε ἥρεμα τὴ μόρα τὴν παλιά

Θέλεις νὰ πάρῃ ὁ στίχος σου τὴ μακαριότητα καὶ τὴν ἐγκαρτέρηση; ὁδηγός σου ἄς γίνῃ ὁ Μαβίλης τῆς περιφρημῆς «Λήθης»

Καλότυχ' οἱ νεκροὶ πὸν λησιμονᾶνε
τὴν πίκρα τῆς ζωῆς...

Θέλεις νὰ δώσης τὸ σφοδρὸ, τὸ ἀσυγ-

κράτητο καὶ τρικυμισμένο πάθος; σοῦ δίνει τὸ ὑπόδειγμα ἡ Μυρτιώτισσα μὲ τὴν τροχαῖκὴ διποδία, πὸν μὲ τὸ γοργὸ ρυθμὸ τῆς σοῦ φέρνει σ' αὐτὰ καὶ σὶν συναίσθημα τὸ δαιμονισμένο τριπόδισμα ξεχαλίνωτου ἀλόγου:

Σ' ἀγαπᾷ. Δὲ μπορῶ
τίποτ' ἄλλο νὰ πῶ
πὸν βαθύ, πὸν ἀπλό
πὸν μεγάλο.

Θέλεις νὰ ἐκφράσης τὴν ἐγκατάλειψη; ὁ Χατζόπουλος τῶν «Ἀπλῶν τρόπων» καὶ σχετικὰ ἔχει νὰ σοῦ εἴπῃ:

Ἄσ' τὴ βάρκα σὸ κῦμα ὅπου θέλει νὰ τρέχῃ.
Ἄς δριζεῖ τὸ ἀγέρι τιμόνι-πανί.
Τὰ φτερά ἀπλωσε πλέρια, ἄκη ὁ κόσμος δὲν
[ἔχει...

Θέλεις νὰ σταλάξῃς σὶν στίχους σου ὅλην τὴν ἥρεμη μελαγχολία τοῦ φθινοπώρου μὲ μόνου τὴ μουσικότητα; Ὁ Πορφύρας μὲ τὸ «Φύλλο» του θὰ σοῦ μάθῃ τὸν τρόπο:
Πᾶνε καὶ πᾶν τὰ ὀλόδροσα τὸ φύλλα! Νάτα
[πάλι,

πὸν πέφτουν γάλι γάλι
σὲ δρόμους καὶ σ' αὐλές.

Καὶ πόσοι, πόσοι ἄλλοι ποιηταὶ-τεχνίτες δὲ μποροῦν νὰ σὲ μάθουν, πὸς κατορθώνεται ἡ θαυμαστὴ ἀρμονία καὶ ἀντιστοιχία τοῦ ρυθμοῦ πρὸς τὸ θέμα — πρᾶγμα πὸν γίνεται μὲ τὸν πὸν ἠνισκὸ καὶ ἀβίαστο τρόπο καὶ μὲ τὴν ἀσύνειδη ἀσφάλεια πὸν περπατᾷ ὁ νυχτοβάτης;

Νά ὁ Δροσίνης τῶν «Εἰδυλλίων»:

Οἱ ἀρνάδες ἤρθαν σὸ κοπάδι πάλι
κ' ὁ φονιάς τὶς βλέπει, στέκεται κλαμένος,
γέρνει τὸ κεφάλι
μετανοημένος

Καὶ πόση ἀνάλογη πρὸς τὸ θέμα ἐναλλαγὴ δὲν κρύβεται σὶν σολωμικὸς αὐτὸς στίχος, μόνου καὶ μόνου μὲ τὴν ἄνετη ἀποβολὴ καὶ τὸ ξαναγύρισμα τοῦ ρυθμικοῦ τόνου, πὸν ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴ χρησιμοποίηση ὀλιγοσυλλάβων καὶ πολυσυλλάβων λέξεων, ἀνάλογα μὲ τὶς μερικῆς ἀνάγκες!

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὄλοι, μικροὶ μεγάλοι ἐτοιμαστῆτε·
μέσα σὶς ἐκκλησιᾶς τὶς δαφνοφόρες...

Πόση γοργότητα κρύβουν οἱ δὺν πρώτοι στίχοι καὶ τί ἄπλα, τί πανηγυρικότητα ὁ τρίτος;

Κι' αὐτὸς ἀκόμη ὁ αἰρετικὸς τῆς νεοελληνικῆς σιχουργικῆς, ὁ Κάλβος, ξεύρει καλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ παιχνίδια Νά, γὰρ παράδειγμα, οἱ δὺν τελευταῖες στροφές ἀπὸ τὸ θεσπέσιο «Ὠκεανὸ» του, πὸν ἡ πρώτη ἔχει ὅλην τὴν ὀρηκτικότητα, τὴ βία καὶ τὴ σφοδρότητα, πὸν ἀπαιτεῖ ἡ περιγραφή τοῦ γεγονότος, κ' ἡ ἄλλη ὅλη τὴν ἀνάταση, τὸ θρίαμβο, τὸν ἀλαλαγμὸ:

Ἴδου κροτοῦν συνιρίβουσι
τοὺς πύργους θαλασσίους
ἐχ' ὄρων ἀπειρων σκάφη,
ναύτας, ἰστία, κατάπια
ἢ φλόγα τρώγει,

καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
τὰ λείψανα. Τὴν νίκην
ἔψωσε ὁ λύρα ἄν ἤρωες
δοξάζωνται, τὸ θεῖον
ριλεῖ τοὺς ἕνους.

Δὲν ξεύρω, πὸς νοιώθουν αὐτὲς τὶς στροφές οἱ ἄλλοι μὰ ἐγώ, ξεπλανημένος ἀπὸ τὸ ρυθμὸ, βλέπω τὸ γοργὸ χαλασμὸ στήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Κι' ἐκεῖνο τό:

καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
τὰ λείψανα

μοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ καταποντισμοῦ
Κι' ὅστερα τό:

ἔψωσε ὁ λύρα.

μὲ τὸν προπαροξύτονο τονισμό, μοῦ δίνει καὶ ἀκουστικὰ ὄλο τὸ ἀναφτέρωμα, ὅλη τὴν ἀνάταση, ὄλο τὸ θρίαμβο.

Θὰ μποροῦσα νὰ παραθέσω ἐδῶ ἄπειρα παραδείγματα, γὰρ νὰ ὑποστηρίξω περισσότερο τὶς ἀπόψεις μου καὶ ν' ἀποδείξω, πὸς τὰ πλαίσια τοῦ τεχνικοῦ στίχου ὄχι μόνου δὲν περιορίζουν τὸ νοητικὸ καὶ συναισθηματικὸ περιεχόμενο ἐνὸς ποιήματος, ἀλλὰ, ἀντίθετα, τοῦ χαρίζουν μὲ ἀπάνταστα μεγάλη αἰσθητικὴ προέκταση. Θαρρεῖς, πὸς μὲ τοὺς μετρικὸς περιορισμοὺς νόημα καὶ συναίσθημα ξεπηδαῖ διῦλισμένο καὶ συμπυκνωμένο, ἐνῶ ἐξαμιζέται καὶ ξεθυμαίνει μέσα σὶν χάος τοῦ ἐλεύθερου σίχου.

Καὶ πόσο σοφὰ μοῦ φαίνονται τὴν ὥρ' αὐτὴ τὰ λόγια τοῦ Σωκράτη, πὸν, φυλακισμένος, λέει πὸς ἀγορεύσει τὴ φωνὴ αὐτὴ τοῦ δαιμονίου: «μουσικὴν ἐργάζου καὶ ποιεῖ».

ΓΕΡ. Π. ΑΜΠΑΤΗΣ

Γυναίκες

(Στήν αδερφή μου Φλώρα)

Γυναίκες !...

"Ετσι σās λέν : Ποιός ξέρει τὸ γιατί καὶ ποιός θὰ μάθει ἀφοῦ γιὰ σās, ποτὲ δὲ μίλησαν ἐπροφήτες.

"Αγνωρῆς πάντα : Κι' ἂν κρύβτε ἐντὸς σας ὅλα τὰ πάθη, οὔτ' Εὐες εἶστε, οὔτε Παναγίες, οὔτ' Ἀφροδίτες...

"Ο,τι ὠραῖο κι' ἀγνὸ ἢ Φύση πλάθει
στὴ γῆ, μ' ἀντίθετα χαρίσματα στολίζει
ὅπως ἀπὸ τὸ ρόδο βγαίνει ἀγκάθι
κι' ἀπὸ τ' ἀγκάθι ρόδο ἀνθίζει.

Μὰ ἐσεῖς, φαίνεται, κι' ἄλλον πλανήτη θᾶστε κρᾶμα
κι' ἄλλα μυστήρια κρύβετε μὲς τῆς καρδιάς τὰ βᾶθη
γιατί, εἴτε μὲ γέλιο σας εἴτε μὲ κλᾶμα,
μαραίνετε καὶ τὸ ρόδο καὶ τ' ἀγκάθι !...

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπίκληση

Νὰ ξαίρεις πὸς ὅτι ἔκανες ὡς σήμερα
σὰν κάποια χίμαιρα
ἔχει ἀστοχήσει.

Κι' ἀπόκληρος στὴ ζήση
νὰ ζῆς μὲ τὴν ἀμφιβολία,
γιὰ τὴ γελοία
νέα σου πράξη.

Μὰ μὴ λουφάζει
στοὺς στοχασμούς της σὲ ἢ καρδιά
σὰν τὰ παιδιὰ
ἀνήμπορα στὴ μπόρα.

Κι' ὦρα τὴν ὦρα,
μ' ἀπαντοχὴ πρόσμενε τ' αὔριο
ποὺ ὀρθώνεται σὰν αἶνιγμα σφιγγὸς μπροστά σου.
Κι' ὅμως στοχάσου
πὸς σχέδιο δὲ θᾶνε μακάβριο
ὅτι κι' ἂν κάνεις τώρα.

Ἐμπρὸς καρδιά ! προχώρα...

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ γαλήνη τῆς λίμνης

Ἡ ΛΙΜΝΗ ἦταν φουρτουνιασμένη
καὶ θολὴ σὰν δειλινὸ χυνό-
πωρο. Παραπονεμένη εἶπε κά-
ποιο γαλήνιο, ἀνοιξιάτικο βράδυ
σ' ἓνα σταχτὶ πουλάκι, ποὺ κάθη-
σε μελάγχολο στὰ χεῖλη της γιὰ
νὰ δροσίση τὰ στήθη του, ὕστερα
ἀπ' τὸ λιοπύρι τῆς ἡμέρας :

— Πέ μου, μικρὲ μου ξένε, ποῦ
στέλνεις τὰ μελωμένα καὶ χαρού-
μενα αὐτὰ τραγούδια σου, ποῦ λές
τέτοιαν ὦρα κάθε ἡμέρα κοντὰ
στὶς ὄχτες μου, κι' ἔχουν τόση
γλύκα καὶ γαλήνη;

Καὶ τὸ πουλάκι τῆς εἶπε κελαί-
διστά :

— Στὸν Κύριο τῆς γαλήνης.

Τότε ἡ λίμνη τοῦ λέει μὲς' τὸ
βόγγο της :

— Κι' ἐγὼ τὴ θεία γαλήνη, βρα-
χνέ μου ψάλτη ἀναζητῶ. Ἡ καρ-
διά μου ἔχει πονέσει ἀπ' τὶς πολ-
λές φουρτοῦνες, ποὺ χτυπιοῦνται
μέσα μου. Πέ μου σὲ βλέπω πο-
λὸ νὰ λυπᾶσαι — ποῦ ὑπάρχει ὁ
Κύριος τῆς γαλήνης :

Καὶ μ' ἓνα ξαφνικὸ σκίρτημα,
τῆς λέει :

— Βαθυὰ μὲς' τὴν καρδιά μου.

Καὶ τὸ πουλάκι πέταξε πλάι σ'
ἓνα χαμόκλαδο κι' ἐσπάραξε ἢ
καρδούλα του ὕστερα ἀπὸ μιὰ μυ-
στικὴ μελωδικὴ προσευχὴ ποὺ ἔ-
στειλε πρὸς τὸν Κύριο τῆς γαλή-
νης.

* *

"Ἐνα ἄλλο βράδυ, εἶπε πάλι ἡ
λίμνη σ' ἓνα ξεβαμμένο ἀγριόροδο,
ποὺ ὑψωνόταν πλάι της σὰν αὐγι-
νὸ χαμόγελο :

— Σὲ ποιὸν χαρίζεις τὶς εὐωδιές
σου, κι' ἔχεις σὰ θυμιατῆρι ὀλε-
ωδο εὐγνωμοσύνης πάντα ἀνοιγ-
μένη τὴν καρδούλα σου πρὸς τὸν
οὐρανὸ :

Κ' εἶπε τὸ ρόδο στὴ λίμνη :

— Στὸν Κύριο τῆς γαλήνης.

— Κι' ἐγὼ τὴ θεία γαλήνη, τοῦ
λέει ἡ λίμνη, ἀναζητῶ. Τὰ βᾶθη
μου ἔχουν πονέσει ἀπ' τὴ φουρτού-
να τῶν νερῶν μου. Πέ μου, χλωμέ
μου γείτονα, ποῦ ὑπάρχει ὁ Κύριος
τῆς γαλήνης :

Καὶ μ' ἓνα δειλὸ πάλεμα τῶν
φύλλων του, τῆς μίλησε τὸ ἀγριό-
ροδο μὲ τὴ γλῶσσα τῶν λουλου-
διῶν :

— Βαθυὰ μὲς' τὴν καρδιά μου.

Καὶ τότε ἀνοιξε καλὰ τὰ φυλλο-
κάρδια του, κι' ἔστειλε πρὸς τὸν
Οὐρανὸ μὲ τ' ἀρώματα τῆς καρ-
διάς του, μιὰ προσευχὴ καταλυ-
τικὴ.

* *

Κι' ἓνα ἄλλο βράδυ εἶπε πάλι
ἡ λίμνη σ' ἓνα ἀγγελόμορφο παι-
δάκι, ποὺ κυνηγοῦσε στὰ χεῖλη της
μὲς' τὶς καλαμιές, μιὰ πεταλούδα
πράσινη :

— Γιὰ ποιὸν κουράζεις τὰ στη-
θάκια σου, χαρούμενο παιδάκι, μ'
ἐκεῖνα τὰ γλυκὰ τραγούδια σου,
ποὺ γιομίζουν τὸν ἀγέρα χαρὰ :

— Γιὰ τὸν Κύριο τῆς γαλήνης,
τῆς εἶπε τὸ παιδάκι τραγουδιστά.

— Κι' ἐγὼ τὴ θεία γαλήνη, μι-
κρὲ μου φίλε, ἀναζητῶ. Ἡ ψυχὴ
μου ἔχει βαρύνει ἀπ' τὶς πολλές
φουρτοῦνες ποὺ δέρνονται μέσα
μου. Πέ μου ποῦ ὑπάρχει ὁ Κύριος
τῆς γαλήνης :

— Βαθιά μέσ' στην ψυχή μου,
τῆς λείει....

Καὶ χτύπησε δυνατὰ ἡ καρδούλα
του ὕστερα ἀπὸ μιὰ μυστικὴ προ-
σευχὴ ποὺ ἔστειλε μὲ τὴ γλῶσσα
τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Οὐρανό.

Τότε ὁ Κύριος τῆς γαλήνης ποὺ
ἀνάσαινε στὶς καρδιές τοῦ πουλιοῦ
τοῦ ρόδου καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ,
κι' ἄκουσε τὸ σπαραγμὸ τους, εἶ-
πε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ λευκὰ Πνεύματα

ποὺ ἀνασαίνουν τὴ γαλήνη Του :
— Πήγαινε καὶ πνίξου στοὺς θο-
λοὺς βυθοὺς τῆς λίμνης, καὶ χάρι-
σέ της τὴ Γαλήνη Μου..

Κι' ἔτσι ἓνα γαλήνιο πρωινό, ἓνα
ἀγγελουῖδι, ποὺ ἄστραφτε σὰν ἄ-
στρο τῆς αὐγῆς, ἔπεσε στὰ πολυτά-
ραχα νερὰ τῆς λίμνης, μ' ἓνα βαθὺ
ἀνάσασμα, εἰρηνεμένο. Κι' ἀπὸ τό-
τε πειὰ ἡ λίμνη βρῆκε κι' αὐτὴ τὴ
θεία γαλήνη τοῦ Κυρίου, στὰ νερὰ
της...

ΧΡ. ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Εἶδωλο

Γνωθὶ σαυτόν
Σωκρ.

Σοῦ μοιάζω. Μέσα στὸ γυαλί

στέγω καὶ ρίχνω τὴ ματιά μου στὴ ματιά σου.

Ἴδιο μᾶς ἔπλασε σμιλί.

Κι' εἶναι ἀντιμέτωπο μυστήριο ἢ παρθενιά σου.

Σὰν ἰδεατὸς ἓνας εἰρμὸς

*ψάχνει τὸ μάτι στὴν οὐσία σου ν' ἀγναντέψει,
μὰ νὰ ὁ γυάλινος φραγμὸς.*

Κι' ἔτσι μοῦ φαίνεσαι σὰν ὄνειρο ἢ σὰ σκέψη.

Πάντα σιμώνω στὸ γυαλί.

*Κι' ὡς βρίσκω μέσα σὲ ἐάντὸ μου ποὺ τοῦ μοιάζω,
δίχως νὰ νοιώσω τὴν οὐσία ποὺ μ' ἀμελεῖ,
ναρκισιακός, στέγω μπροστὰ καὶ σὲ θανμάζω.*

ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΤΖΙΑΣ

Κάλεβαλα

Στον φιλέλληνα κ. **Kast Astrom** που πάντα πρόδυμα
με βοήθησε στις μελέτες μου για τη Φινλανδία

ΣΤΟΥΣ αργόδιαβους χειμώνες των πα-
γερών φινλανδικών κάμπων, όταν η
φύση ὅλη λουφάζει μέσα στὸν βοριά τὴν
αγκαλιά, στ' αχροντόσιπτα των χωριῶν
οργανώνουν ταχτικά γιορτινὲς βραδιές,
κάθε που θα τύχει ἓνας γάμος, μια ονο-
μαστικὴ γιορτὴ, μια χαρὰ. Δε λείπουν
ἀπὸ τις γιορτές αυτές οἱ ραψωδοὶ που
θα εκτελέσουν τὸ πιο ενδιαφέρον μέρος
τοῦ προγράμματος : δυο γλυκοπρόσωποι
γέροντες κάθονται ὁ ἓνας ἀπέναντι στον
ἄλλον καὶ χειροπιασμένοι ελαφροσειού-
νται μπρος καὶ πίσω ψάλλοντας τὰ μα-
κροδιήγητα ἐπεισόδια τῆς λαϊκῆς μούσας.
Περίεργο καὶ παλιό, πολὺ παλιό, τὸ ἔθι-
μο. Ἐτσι οἱ Δημόδοκοι αὐτοὶ αντιλα-
λοῦν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, που, ποιὸς
ἔξεραι ποιοὶ Φήμειοὶ πάλι, πρὶν ἀπό πόσους
αἰῶνες μακρινούς εἶχαν συνθέσει τὰ
τραγούδια που ξεκίνησαν ἀπὸ πολὺ παλιὰ
χρόνια για τὸ αἰώνιο καὶ ἀλίμανο ταξί-
δι-τους, τραγούδια, που σε λούζουν με
τὴ νοσταλγία ἐνός παλιοῦ, μακρινοῦ, κα-
λοῦ καιροῦ με τὴν ἀπλοϊκὴ - του τῆ ζωὴ,
μια ζωὴ γεμάτη μυστήρια καὶ θαύματα
μέσα στην ἀμεση ἐπαφὴ με τὴ Φύση.
Βέβαια κάθε γενιά μετασχηματίζει κά-
πως τις διάφορες παραλλαγές των πα-
λιῶν τραγουδιῶν, κ' ἔτσι τὰ σημερνά,
μ' ὄλο που διατηροῦν ἀκόμη πλήθος
παμπалаίων στοιχείων, εἶναι ντυμένα με
φορέματα πολὺ μεταγενέστερα.

Ὅσο με του χρόνου τὸ πέρασμα ἡ
Φινλανδία ερχόταν σε στενότερη ἐπικοι-
νωνία με ἄλλα ἔθνη, τόσο ὁ διαφορισμὸς
τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ θησαυροῦ γινόταν με-
γαλύτερος. Καὶ μάλιστα ἡ υποταγὴ τῆς
Φινλανδίας πρῶτα στη Σουηδία ἐπὶ τό-
σους αἰῶνες, κ' ὕστερα στη Ρωσία, καὶ,
τέλος, ἡ στροφὴ-της πρὸς τὸν ευρωπαϊ-

κό πολιτισμὸ θα εἶχε ἴσως εξαφανίσει τὸ
μεγαλύτερο μέρος των πολυτίμων αὐτῶν
τραγουδιῶν. Ευτυχῶς στὶς ἀρχές του πε-
ρασμένου αἰῶνα βρέθηκαν φινλανδοὶ δια-
νοούμενοι, που, μέσα σε μιαν ἐποχὴ γε-
νικῆς ἀκόμη περιφρόνησης τῆς γλώσσας
τοῦ λαοῦ, τῆς ἐθνικῆς γλώσσας τῆς Φιν-
λανδίας— ἦταν τότε τῆς μόδας νὰ μιλοῦν
οἱ μορφωμένοι τὰ σουηδικά, τὴν ἐπίσημη
γλῶσσα—, ἔνωσαν τὸ μεγαλεῖο, τὴν ἀξία
καὶ τὴν ομορφιά τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ πλού-
του καὶ μόχθησαν νὰ τὸν περισώσουν
ἀπ' τὸν ἀφανισμό.

Κυρίως ὁ Ἡλίας Λέννροτ (Lönnrot)
ρίχτηκε σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα με ἀγάπη κ'
ἐνθουσιασμό καὶ μὲς διέσωσε ἀπο τῆς
Λήθης τὰ νύχια τὸ ἀριστούργημ' αὐτοῦ
τῆς πατρίδας-του.

Ὁ Λέννροτ (1) συγκέντρωσε τὰ περισ-
σότερ' ἀπὸ τὰ σωζόμενα ὡς τὴν ἐποχὴ-
του δημοτικὰ τραγούδια. Μελετώντας-
τα διαπίστωσε ὅτι τὰ πιο πολλὰ ἐμοια-
ζαν ὄχι μονάχα στη μορφή - τὸ μέτρο—,
ἀλλὰ καὶ σε κάτι ἄλλο πιο σημαντικό·
τὰ ἴδια δηλαδὴ ὀνόματα, οἱ ἴδιοι ἥρωες,
οἱ ἴδιοι τόποι βρίσκονταν σε πολλὰ ἀπ'
αὐτὰ τὰ τραγούδια καὶ τὶς παραλλαγές-
τους, που ἀνιστοροῦσαν διαφορετικὰ ἐπει-
σόδια. Σκέφτηκε λοιπὸν πως θα μπο-
ρούσε νὰ κάνει μιαν ἐπιλογή ἀπὸ τὶς διά-
φορες παραλλαγές, νὰ συνενώσει τὰ διά-
φορα ἐπεισόδια καὶ ν' ἀποτελέσει ἓνα
ἐνιαῖο σύνολο, μιὰ ἐπικὴ σύνθεση ὁλό-
κληρη καὶ ἀκεραιωμένη. Ἐτσι γεννήθηκε
ἡ Κ ἄ λ ε β ἄ λ α.

Ἡ πρώτη ἐκδοσὴ ἐγένετο τὸ 1835 με τὸν

(1) Σε παλαιότερα τεύχη-της ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» (αφ' 243 καὶ 244) μου εἶχε φιλοξενήσει μιὰ ἐπισκόπηση τῆς
Φινλανδικῆς Λογοτεχνίας, καὶ ὕστερα (αφ. 250) μιὰ
μελέτη-μου για τὸν Ἡλία Λέννροτ.

τίτλο : Kalevala taikka vanhoja Karjalan runoja Suomen kansan muinosaista ajoista (=Κάλεβαλα ή παλιές ραψωδίες από την αρχαία εποχή του φιννικού λαού), και περιείχε 32 ραψωδίες, 12078 στίχους. Ύστερα όμως ο Λέννροτ ανακάλυψε και νέο υλικό σημαντικό, κ' έτσι ετοιμάστηκε η πλουσιότερη δεύτερη έκδοση του 1849, η Νέα Κάλεβαλα με 50 ραψωδίες και σύνολο στίχων 22.795. Η εργασία του Λέννροτ εκτιμήθηκε τόσο πολύ, η Κάλεβαλα αγαπήθηκε τόσο, που η σύγχρονη Φινλανδία, εορτάζει κάθε χρόνο την ημέρα της πρώτης έκδοσης, στις 22 του Φλεβάρη, καθαρά λαϊκή γιορτή.

**

Μέτρο στιχογραφικό έχει η Κάλεβαλα το τόσο αγαπητό στους βόρειους λαούς τροχαϊκό οχτασύλλαβο Αυτό το «εξομοίων» σύστημα, η αμετάλλαχτη αυτή επανάληψη του τροχαϊκού οχτασύλλαβου θα νόμιζε κανείς πως είναι ανιαρή και βαρετή. Αντίθετα όμως. Καθώς οι φινλανδικές λέξεις τονίζονται πάντα στην πρώτη συλλαβή, ακούει κανείς ένα πολυποίκιλο εναλασσόμενο παιχνιδίσμα μεταξύ γραμματικού και μετρικού τόνου. Καί την ποικιλία του παιχνιδίσματος αυτού του ρυθμικού τη μεγαλώνει περισσότερο ο διαφορετικός αριθμός των λέξεων, που είναι, φυσικά, σε κάθε στίχο μονο-δι-τρι-πολυσύλλαβες.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Κάλεβαλα είναι ο **παράλληλισμός** και η **παρήχηση**. Ο παράλληλισμός που είναι συχνός και στα δικά μας δημοτικά - τραγούδια (1) και συχνότερος στα ποιητικά της βιλλίας της άγιας Γραφής (2) χαρα-

(1) Και συ με θέλεις για ραγιά, με θες χαρατωμένο
(Passow 178)
—Ανάπλι, δος-μου τα κλειδιά, Ανάπλι, παφ-δόςου
(Passow 178)
—Που πήγαινον στην εκκλησιά τ' ασήμι φορτω-
[μένονι]
τ' ασήμι και το μάλαμα και τὰ σπαθιά ζωσμένοι
(Passow 180)
—Απόψε είδα στον ύπνο-μου
στον ύπνο που κοιμόμουν
(Pass. 180)
—Ελα, ύπνε, κ' επαρέ-το,
έλα κ' αποκοίμισέ-το
(Pass. 211)
—Καλή μάνα, π'νιτροψέ-με
σπιτονοικοκυρσέ με
(Pass 432)
Τώρα την αυγή, τώρα η αυγή χαράζει...

κτηρίζει, φαίνεται, τη λαϊκή ποίηση διαφόρων λαών.

Στην Κάλεβαλα όμως το φαινόμενο αυτό δεν είναι μόνο συχνό, είναι συνεχές. Σχεδόν κάθε στίχος είναι παράλληλισμός του διπλανού - του. Και τούτο εξηγείται απο τον τρόπο που τραγουδιώνται. Δεν τραγουδάνε κ' οι δυο μαζί οι ραψωδοί, διφωνία, αλλά λέει τον ένα στίχο ο πρώτος, συντραγουδεί ο δεύτερος τον τελευταίο τροχαίο του πρώτου στίχου και λέει ύστερα μόνος - του τον κατοπινό στίχο. Ο πρώτος παίρνει το τραγούδι απ' τον τελευταίο τροχαίο του στίχου που λέει ο σύντροφός - του και λέει τον τρίτο στίχο, κ' έτσι εξακολουθούν.

1ος—Μια ροδογελούσα ανγούλα
2ος—με της χρυσαυγής το γέλοιο
1ος—είδε τον καπνό να βγαίνει
2ος—σύγγεφο είδε ν' ανεβαίνει
1ος—απ' το σπιτικό της κόρης
2ος—απ' το σπίτι της κοπέλλας

κι αλλού :

—Τρισάλλοι μου στή ζωή μου
—μαύρη μοίρα όσο, κ' αν ζήσους!
—Πήρε ο Χάρος το παιδί-μου
—πήρε ο Θάνατος το γιό-μου

Φυσικά η επανάληψη σ' αυτή την «αμοιβαδόν» απαγγελία δεν είναι κυριολεκτικά **επανάληψη**. Γιατί ο καθένας απ' τους δυο βάρδους θα συμπληρώσει κάπως, θα ζωηρέψει, θα τονίσει το στίχο του συντρόφου - του, θά δείξει πως μπορεί καλύτερα να εκφραστεί, και γι' αυτό ή επαναλαμβάνει το ίδιο ακριβώς νόημα με διαφορετική έκφραση ή το συμπληρώνει ή το αλλάζει με μιάν αντίθεση ή με μίαν αιτιολογία. Από την άποψη αυτή μπορεί να πει κανείς ότι ολόκληρο το έπος απο-

γιατί απόστασα, και τ' είμαι αποσταμένος
(Pass. 445)

(2) Ελεήμων ο Κύριος και δίκαιος
και ο Θεός ημών ελεεί (Ψαλ. ριδ' 5)
— Επιλείων πλύνον-με απο τις ανομίας μου,
και απο της αμαρτίας-μου καθάρσον-με
(Ψαλ. ν' 4)
—Ραντίεις με υσσόψω και καθαρισθήσομαι
πλυνείς-με και υαίρ χιόνα λευκανθήσομαι
(Ψαλ. ν' 9)

Πάσαι από οργής,
και εγκατέλιπε θυμόν.
(Ψαλ. λς 8)

Την παρατήρηση για τον παράλληλισμό στη Γραφή την σφείλω στο μεστό βιβλιαράκι του Δ. Σ. Μπαλάνου, «Εκ τών ποιητικών βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης».

τελείται από όμοια δίστιχα. Ο παράλληλισμός αυτός παρουσιάζει μια τόσο μεγάλη ποικιλία, ο βαθμός εννοιολογικής ομοιότητας των στίχων ανά δύο παρουσιάζει τόσο μεγάλη κλίμακα, που θάξιζε να γίνει μια ειδική μελέτη του φαινομένου αυτού, για να φανεί καλύτερα ο πλούτος των εικόνων, ο πλούτος της λαϊκής φαντασίας, αλλά και της γλώσσας του λαού, που χρειάζεται τόσα συνώνυμα και συγγενικά ονόματα και ρήματα για να πετύχει τον παράλληλισμόν αυτόν.

Το δεύτερο μορφικό γνώρισμα της Κάλεβαλα είναι, όπως σημείωσα πιο πάνω, η **παρήχηση**. Η παλαιά φινλανδική ποίηση, όπως και των άλλων εθνών η λαϊκή ποίηση, δε γνωρίζει την ομοιοκαταληξία, τη **ρίμα**. Είναι αλήθεια ότι πολύ συχνά συναντούμε ομοιόφωνες καταλήξεις, όπως

Kielelleni kerkiävät
Hampahilleni hajouvat...

Helkyytele hietarinta
Hoiloa hepearinta

Saa' ani sanelemahan
sukuvirtte suoltamahan

Όμως αυτά τα **ομοιοτέλευτα** δεν τα θεωρούσαν ομοιοκαταληξίες. Αυτό, νομίζω, οφείλεται στο γεγονός ότι όλες οι λέξεις τονίζονται, όπως είπα και πιο πάνω, πάντα στην πρώτη συλλαβή. Αν προσέξωμε μάλιστα ότι οι πιότερες φινλανδικές λέξεις είναι πολυσύλλαβες, γιατί ενσωμάτωνουν τους πιότερους άκλιτους προσδιορισμούς τους, εύκολα καταλαβαίνουμε πόσο άτονα προφέρονται οι δυο τελευταίες συλλαβές, η παραλήγουσα και η λήγουσα, σε κάθε λέξη. Έτσι εξηγείται και το φαινόμενο, το τόσο συχνό, της παρήχησης. Το ευχάριστο δηλαδή συναίσθημα, που χαρίζει σε μας η όμορφη ομοιοκαταληξία, στο φινλανδό το προσφύρει η **ομοιοφωνία** των πρώτων συλλαβών των λέξεων του **ιδίου** στίχου. Και πρέπει να προσθέσω ότι η παρήχηση γίνεται ακριβώς πάντα με συλλαβές αρχικές μέσα στον ίδιο στίχο. Για παράδειγμα ξαναγράφω δυό απ' τους πιο πάνω στίχους :

KIElIelleni KERkiävät
HAMpahilleni HAJouvat ..

Τις πιότερες φορές η παρήχηση γίνεται με τις αρχικές συλλαβές των ημιστιχίων, κάποτε όμως και σε τρεις συνεχόμενες λέξεις.

Sanat suussani sulavat

Έτσι με την ποικίλη παρήχηση, που μεταλλάζει σε κάθε στίχο, με τον πολύμορφο και πολύχρωμο παράλληλισμό, με τη ρυθμική ανταλλαγή της φωνής των δυο ραψωδών, με το ασίγαστο παιχνίδισμα των δυο τόνων (του γραμματικού και του ρυθμικού) αποδιώχνεται η μονοτονία του αδιάκοπου τροχαϊκού οχτασύλλαβου, γιατί κάθε στίχος παρουσιάζεται με διαφορετικό τόνο, με διαφορετικό τρόπο.

Το τραγούδι των βάρδων το συνοδεύει ένα είδος κιθάρας, ή άρπας το περίφημο **κάντελε**. Σε παλιότερα χρόνια είχε πέντε χορδές. Τα σημερινά κάντελε των φινλανδικών χωριών έχουν οχτώ ως δεκαέξι χορδές. Το παίζουν πάνω στα γόνατα, όπως περίπου τη χαβανέζικη κιθάρα. Υπήρχε κ' ένα άλλο είδος κάντελε, δίχως πλάτη, που το έβαζαν πάνω σ' ένα τραπέζι ή άλλη επίπεδη επιφάνεια για να κοφώνεται και να σουρτινιάζεται των χορδών ο ήχος. Μέσα στο έπος γίνεται συχνά λόγος για το κ'ντελε. Ο γέρομαγος Βένιμεϊνεν φιλοτεχνεί ένα κάντελε από κεφάλι ενός ψαριού :

Τ' όργανο έπλασε τ' οραίο,
έπλασε χαρά αιώνια
Το κουτί του καντελέ-μας
της κιθάρας μας το σώμα
έπλασε από το σαγόκι,
έκανε και τις καβίλιες
από του ψαριού τα δόντια,
τις χορδές του καντελέ-μας
απ' τη χαιτή ενός αλόγου,
να, το κάντελε αρμυρισμένο,
τ' όμορφο όργανο φτιαγμένο
Τό βαλε στα γόνατά-του
κ' άρχισε λυκά να παίζει

Εμφυχα κ' άψυχα γοητεύτηκαν απ' τις μελωδικές του νότες. Μια μέρα, ταξιδεύοντας έχασε ο Βένιεν το καντελέτου στή θάλασσα το βάθος, μα βάλθηκε κ' ετοίμασε άλλο καλύτερο κ' ασύγκριτο. Από ξύλο μιας σημίδας έκανε το

κουτί, κι' από ένα δρυ τις καβίλλιες. Του έλειπαν οι χορδές: απάντησε σ' ένα πράσινο λιβάδι μια κόρη, που έκλαιγε προσδοκώντας τον καλό - της. Την παρακαλεί και του δίνει λίγες τρίχες απ' τα χρυσόμαλλά - της. Έτσι έγινε το νέο μελωδικό κάντελε, που στο παίξιμό - του ολόκληρη η πλάση αποκρινόταν :

«Πρωτάκουστη σ' όλη τη γη
γυριζεται μελωδία!»

* * *
Όταν είδε το φως η πρώτη έκδοση της Kalevala, έγιναν πολλές συζητήσεις και μελέτες από φινλανδούς και ξένους, μελέτες γλωσσικές, λογοτεχνικές, μυθολογικές, λαογραφικές, αισθητικές και άλλες. Το πιο σημαντικό ερώτημα ήταν: ποιός ήταν ο ποιητής του έπους; Ήταν δημιουργήματα του λαού από ένα επίσης λαϊκό πανάρχαιο πρωταρχικό πυρήνα που σιγά - σιγά με του χρόνου το διάβα, αποστόμα σε στόμα, από γενεά σε γενεά, από τόπο σε τόπο αύξαινε και πλουτιζόταν με την προσθήκη καινούριων επεισοδίων με τους ίδιους ήρωες, ή ήταν μια επική σύνθεση ενός μεγάλου παλιού ποιητή; Ο λαός ανάμειξε τους ίδιους ήρωες σε πολλά και διαφορετικά επεισόδια άσχετα μεταξύ - τους ή μήπως όσα κομμάτια βρίσκονται ακόμη στον λαού το στόμα προέρχονται από μιαν ενιαία σύνθεση, που ο χρόνος κομμάτιασε σιγά - σιγά; Την ελπίη εκείνη συνεχιζόνταν ακόμη οι φλογερές συζητήσεις για το ομηρικό πρόβλημα, που είχαν θέσει τα «Prolegomena ad Homerum» του Wolf. Έτσι η Kalevala ήρθε να ορίξει λάδι στη φωτιά που πήγαινε να σβύσει. Στην επιχειρηματολογία και των δυο παρατάξεων (των ενωτικών και των άλλων) επιστρατεύονται στοιχεία και από την Kalevala. Σύντομα όμως αναγνωρίστηκε γενικά ότι από την άποψη αυτή δεν είναι δυνατό να συγκρίνει κανείς τη γένεση των ομηρικών επών με τη σύνθεση των ραψωδιών του φινλανδικού έπους, την ποιητική δημιουργία του Ομήρου με τη συρραφική εργασία του Lōpnot. Η αλήθεια είναι πως δεν υποστηρίχτηκε σοβαρά από κανένα η προσωπική ύπαρξη ενός ποιητή της Κάλεβαλα. Οι ιστορικές και

λογοτεχνικές προϋποθέσεις, μα και το έπος αυτό καθ' αυτό δεν επιτρέπουν τέτοια εκδοχή. Η Κάλεβαλα είναι γνήσιο δημιούργημα του Φινλανδικού λαού. Οι θεωρίες των Βολφικών έσβησαν, όπως έσβησε και του παλιού αλεξανδρινού Ζωΐλου η οργισμένη φωνή. Ο Jean Perret, γερός μελετητής της φινλανδικής Λογοτεχνίας στον πρόλογο της γαλλικής έκδοσης μιας ανθολογίας της Kalevala⁽¹⁾ γράφει: «Μόλις δημοσιεύτηκε η εργασία του Λέννροτ, την ανακάτεψαν στις παράφορες συζητήσεις για το ομηρικό ζήτημα, κυρίως ο Βόλφ, ⁽²⁾ που την ανάφερε για να δυναμώσει τις θεωρίες του. Άλλά ένα λαϊκό έπος δεν μπορούσε να είναι συλλογική εργασία καμωμένη από το «λαός». Η τελική διατύπωση και η εσωτερική ενότητα είναι δημιουργία ενός προσώπου, και κάθε μεγάλο ενιαίο ποίημα προϋποθέτει ένα πρόσωπο που θα συλλάβει και θα εφαρμόσει ένα γενικό σχέδιο και που θα το φιλοτεχνήσει, θα το συνθέσει αυτοπροσώπως. Οι απλοϊκοί και αμόρφωτοι φινλανδοί βάρδοι ήσαν φυσικά ανίκανοι να συνθέσουν μια ποιητική σύνθεση όπως είναι η «Κάλεβαλα».

Νομίζω όμως ότι ο ίδιος ο Λέννροτ μας ενημερώνει πιο απλά και πιο αληθινά και πιο σύντομα στο ζήτημα. «Αναρωτήθηκα πολλές φορές, γράφει, διαβάζοντας τα συγκεντρωμένα δημοτικά μας τραγούδια..., μήπως θα μπορούσαμε με τα τραγούδια των προγόνων - μας για τον Βέινεμείνεν, τον Ίλμαρινεν τον Λέμμινκεϊνεν, και τους άλλους μυθολογούμενους ήρωες να συνθέσωμε μακροδιήγητα ραψωδικά έπη, όπως έχουν οι Έλληνες, οι Ισλανδοί...»

Ο Λέννροτ δηλαδή συγκέντρωσε μ³ πολύ μόχθο όσο πιο πολύ υλικό μπόρεσε να βρεί, ταχτοποίησε τα τραγούδια αυτά, τις πιο καλές παραλλαγές, σε μια σειρά, σε κάποια αλληλουχία, ώστε ν' αποτελεστεί ένα σύνολο με μια συνοχή, με μια μορφή συνέχειας και συνέπειας, και τα δημοσίεψε. Ο ίδιος μας βεβαιώνει ότι ούτε διασκεύασε ούτε πρόσθεσε τίποτα

(1) J. L. Perret, Le Kalevala, Épopée populaire finnoise, Stock, Paris 1928, σελ. 14.

(2) Λαίβει εδώ ο Perret, γιατί η Κάλεβαλα δημοσιεύτηκε έντεκα χρόνια μετά το θάνατο του Wolf.

δικό - του ούτε προσπάθησε να κάνει φιλολογική αποκατάσταση των ραψωδιών. Είχε μάλιστα τη γνώμη ότι μελλοντικά, αν βρισκόταν και νεότερο υλικό, νεότερα στοιχεία, θα ήταν ανάγκη να αναθεωρηθεί η δική - του εργασία και να γίνει μια ανασύνθεση της Kalevala με καλύτερο ίσως τρόπο. Υλικό βρέθηκε κι' άλλο, και μάλιστα σημαντικό. Έγινε και τρίτη έκδοση της Kalevala, αλλά μόνο πιο πλούσια, όχι με διαφορετική μέθοδο.

Για την εξωφινλανδική, την παγκόσμια διάνοηση η Κάλεβαλα — εκτός από το λογοτεχνικό, φυσικά — έχει κυρίως λαογραφικό ενδιαφέρον. Οι συζητήσεις που προκάλεσε, τα προβλήματα που έθεσε η Κάλεβαλα, μα και οι εθνικές συνθήκες της Φινλανδίας γύρω από το 1800 δημιούργησαν ζωηρή λαογραφική κίνηση, καλλιέργεια των λαογραφικών θεμάτων γενικά και την ανάπτυξη της Λαογραφικής Επιστήμης.

Πολύ σωστά γράφει ο Στίλπων Κυριακίδης: «Όπου η Λαογραφία έσχεν αυτοτελή - πως ανάπτυξιν είναι η Φιλανδία, ένθα την ώθησιν προς αυτήν έδωκεν η έρευνα της δημώδους φιννικής ποιήσεως. Κατά το έτος 1835 ο φίννος ιατρός και ποιητής Λαίννροτ κατόπιν εκτεταμένων επικών ασμάτων της πατρίδος - του συνέληξε το γνωστόν έπος «Καλεβάλα». Το έπος τούτο έγινε η αφετηρία των λαογραφικών εν Φιλανδία μελετών, αι οποίαι κυρίως περιεστράφησαν περί την δημώδη ποίησιν και τα παραμύθια, συνεδέθησαν δε με την εθνικήν αναγέννηση των Φίννων».

Σαν λογοτέχνημα η Καλεβάλα είναι υπέροχο δημιούργημα της λαϊκής μούσας. Η απλότητα στην πλοκή, η αφέλεια στην αφήγηση, ο πλούσιος λυρισμός, η καρδιόρμητη λύπη κι' η ψυχόρμητη χαρά, οι ρεαλιστικές περιγραφές τα φανταστικά πρόσωπα που παρουσιάζονται, τα δραματικά επεισόδια, ο παλιός μυθικός κόσμος, όλα μαζί, έτσι μάλιστα καθώς υποβάλλονται τόσο καλλιτεχνικά και δημιουργούν μιαν εξωτική, ονειρένια ατμόσφαιρα, σου χαρίζει μια σπάνια καλλιτεχνική συγκίνηση.

Η υπόθεση του έπους, έτσι όπως μας

έχει παραδοθεί, είναι δόσκολο να καθοριστεί με ακρίβεια. Ίσως σε πολύ παλιότερους χρόνους, πριν από τον Λέννροτ, να υπήρχαν κι' άλλα αποσπάσματα, που θα βοηθούσαν να ακεραιωθεί μια σύνθεση με συνέχεια και συνέπεια του μύθου - της και ενότητα εσωτερική κ' εξωτερική. Ο Λέννροτ συνταίριασε μόνο τα διάφορα κομμάτια κατά ένα τρόπο, που εκείνος εύρισκε σωστό, χωρίς ο ίδιος να προσθέσει τίποτα δικό - του. Θα μπορούσαμε όμως να ξεχωρίσωμε στην υπόθεση δυο μεγάλα μέρη, δυο μύθους:

α) Ραψωδίες 1 — 38. — Ο μύθος της Πόγιολα. — Οι τρεις γιγάντιοι ήρωες Βέινεμείνεν, Ίλμαρινεν και Λέμμινκεϊνεν χύνονται σε φανταστικές περιπέτειες για να κατακτήσουν την όμορφη Ροϊολα.

β) Ραψωδίες 39—50. — Ο μύθος του Σάμπο. Οι τρεις ήρωες ξεκινούν από την Κάλεβα, τη χώρα - τους, και πάνε να κατακτήσουν το μαγικό **σαμπο**, που χαρίζει την ευτυχία.

Αν όμως απο τη σημερινή **Κάλεβαλα** λείπουν κάποιες ραψωδίες, χαμένες ίσως για πάντα πια, και η αλληλουχία είναι σε πολλά σημεία χαλαρή, όμως χωριστά, καθ' αυτές κρινόμενες οι ραψωδίες και τα διάφορα, που σαν ιντερμέτσα παρεμβάλλονται, είναι υπέροχα, λυρικότατα, συγκινητικά, συναρπαστικά.

Στα διάφορα επί μέρους βρίσκομε πολλές ομοιοτητες με τα δημοτικά τραγούδια των γειτονικών εθνών, κυρίως με το Κάλεβι Ποεγκ της Εσθονίας, τα Ντάϊννο της Λιθουανίας και την Έντια των Σκανδιναβών. Ιδιαίτερα πρέπει νά σημειωθεί ότι συχνά πυκνά απαντούμε στις διάφορες ραψωδίες της Κάλεβαλα στοιχεία ο ρ φ ι κ ά. Την ορφική λατρεία ή πιο σωστά, στοιχεία της ορφικής λατρείας πήραν απ' τους Έλληνες και οι Λατίνοι και μ' αυτούς έρχονται τα ορφικά στη Δύση και στο Βορά. Οι βόρειοι λαοί, μυστικόπαθοι από ψυχοτροπία, τα δέχονται μ' ευχαρίστηση, τα συνταιριάζουν με τους δικούς - τους παλιότερους μύθους και εξελίσσεται έτσι πιά ζωντανή μυθική - τους παράδοση. Ο μυστικισμός, ο ορφικός πανθεισμός, ο συντονισμός του ανθρώπινου με το θεϊκό στοιχείο, η ορφική κοσμογονία, η δοξολογία της Μου-

σικής, όλα τούτα είναι φανερά και συχνά στην Κάλεβαλα, περισσότερο μάλιστα στις πιο παλιές, τις προχριστιανικές ραψωδίες του έπους.

Και δεν είναι παράδοξο, πώς διατηρήθηκε η ειδωλολατρική παράδοση τόσους αιώνες. Ο Χριστιανισμός εισαγεται στη Φινλανδία για πρώτη φορά από Σουηδούς Σταυροφόρους μόλις το δωδέκατο αιώνα. Έπειτα η έλλειψη στενότερης επικοινωνίας της ύπαιθρου Φινλανδίας — ιδίως των βορειότερων επαρχιών — με τα άλλα χριστιανικά Έθνη, η έλλειψη συγκοινωνιακών μέσων, η απομόνωση και η ακινησία στην πολύμηνη χειμωνιάτικη νύχτα, αλλά ακόμη και η κάποια αντίδραση του φιννικού λαού κατά της Σουηδικής δεσποτείας, που με κάθε τρόπο ζητούσε να εκσουηδίσει τη χώρα τους, όλα τούτα έκαναν να διατηρηθούν και να φυλάγονται σαν ακριβά κειμήλια οι παλιές αυτές παραδόσεις και μάλιστα σε γλώσσα καθαρά φιννική. Γι' αυτό, μ' όλο που διάβηκαν τόσοι αιώνες από τ' αλαργινά χρόνια της δημιουργίας τους ως την ώρα που καταγράφηκαν από τον Λέννροτ και τους άλλους ερευνητές, πολλά κομμάτια του έπους διατήρησαν το παγανιστικό, το προχριστιανικό — τους περιεχόμενο.

Είναι, φυσικά, αναμφισβήτητη η επίδραση του Χριστιανισμού στο φινλανδικό έπος, επίδραση όχι μόνο τυπική, απήχηση δηλαδή των τελευταίων χριστιανικών αιώνων, αλλά και βαθύτερα ηθική, θρησκευτική, ευαγγελική. Αρχεί ν' αναφέρω την περίληψη της τελευταίας ραψωδίας, που οργανικά συμβολίζει το τέλος του παγανισμού και την επικράτηση του χριστιανισμού: Η Μάργιατα, μια φτωχή βοσκοπούλα, έφαγε ένα δαφνομηλάκι κ' έμεινε έγκυος. Γίνεται σκάνδαλο και τη διώχνουν από σπίτι κι' από παντού. Αποδιωγμένη καταφεύγει σ' ένα στάβλο φτωχικό να γεννήσει, όπου ένα άλογο τή θερμαίνει με την ανάσα του. Η Μάργιατα γέννησε και σπαργάνωσε το βρέφος. Αλλά δεν ήξερε πως να τ' ονοματίσει. Η μονούλα του τό 'λεγε: «Λουλούδι-μου». Οι ξένοι τό 'λεγαν «νιά-νιαρο». Νουνό αναζήτησαν να το βαφτίσουν. Ήρθε ο Βίροκαννας κ' είπε «Δεν

το βαφτίζω, αν δεν έρθουν να το ξετάσουν και να το ξερκίσουν». Ήρθε ο γέρο-Βέινεμείνεν ο μάγος κ' είπε: «Αν είναι γέννημα του βαρκού του δαφνομηλάκι, να το θάψετε κοντά σε μια μελικοκιά ή να το ρίξετε μέσα στο βαρκό ή να του χτυπήσετε το κεφάλι σε δεντροχοντρό». Το βρέφος, ούτε δύο μηνών δεν ήταν, μίλησε κ' είπε: «Ανάξιε γερο-κοιμισμένε, άκριτα κ' έκρινες. Εσένα για μεγάλα κρίματα δε σε ξυλοφόρτωσαν, όταν στα νιάτα σου παράδωκες της μάννας σου το παιδάκι, για να σώσεις δικό σου το κεφάλι. Εσένα δε σε θανάτωσαν, όταν στα νιάτα σου έπνιξες κοπέλες στα βαθιά κύματα». Τότε ο γερο-Βίροκαννας βάφτισε το παιδί και το ανακήρυξε βασιλιά όλης της Καρελίας. Ο γερο-Βέινεμείνεν εφρούαξε απ' το κακο του και την ντροπή του κ' έφυγε, πλανήθηκε στην άκρη της θάλασσας, τόνισε κ' είπε τα στερνά του τραγούδια και με τη μαγική αρμονία των τραγουδιών του φανέρωσε ένα χάλκινο πριόρι. Κάθισε πίσω στην πρύμνη κι' ανοίχτηκε στο πέλαο τραγουδώντας τούτα τα λόγια: «Αφινε το χρόνο να κυλάει. «Θάρθει μια μέρα που θα μ' αποζητήσουν για να κάνουν ένα νέο σάμπο, ένα καινούριο κάντελε, να φέρουν ένα νέο φεγγάρι και ένα καινούριο ηλιο, όταν θα χάσουν τον ήλιο και το φεγγάρι, όταν ο κοσμος θ' απομείνει δίχως χαρά». Κι' ο μάγος Βέινεμείνεν ξεμάκρυνε ήρεμα με το χάλκινο πριόρι του βαθιά στο πέλαο. Εκεί στη μέση του θαμπού πόντου χάθηκε. Μα άφισε το καντελέ-του, την αιώνια χαρά στο λαό του, τα μεγαλόστομα τραγούδια στον κόσμο».

Έτσι τελειώνει ολοκληρω το έπος μετά τη συμβολική αναχώρηση του κεντρικού ήρωα Βέινεμείνεν. Όταν πρωτοδιάβασα την Κάλεβαλα κ' έφτασα στο τέλος αυτό το συγκινητικό, που φεύγει ο Βέινεν ύστερ' απο τη λυρικότητα και γεμάτη απο γόνιμη δράση ζωή του, μου ήρθε στο νού μου ο γνωστος χρησμός που συμβολίζει το θάνατο της αρχαίας θησκείας:

«... Χαμαί πέος δαίδαλος αυλά ουκέτι Φοίβος έχει καλύβαν, ου μάντιδα δάφνη, ουπαγάν λαλέουσιν. Άπεσβετο και λάλον ύδωρ!»

ΓΙΑΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΚΙΕΣ

Στόν φίλο Κίμωνα Βατζιά

ΣΤΑΖΕΙ ό ουρανός όλο και πίοτερο σκοτάδι χάμου στή βρεμένη φλοδα της γής. Ή ύγρασία σουλατσάρει στα σοκάκια και ξεστ'πωτη, καθώς είναι, τρυπώνει στα σπίτια απ' τις γρίλιες τους, που κοιμούνται. Το κανάλι του άέρα φουριόζο κυνηγάει τα νέφια, που σκοτώνουνε βουβά τα διαμάντι του άπειρου. Το ρολόι μιάς έκκλησίας φτερνίζεται άπανωτές φορές.

Άδεια ή άγκαλιά της νύχτας Έρημιά στους δρόμους. Οί λάσπες, που χάσκουνε στα πόδια τους, περιμένουνε να πνίξουν το θόρυβο κάποιας περπατησιδας. Ποιός γυρνάει μ' αυτόν τον καιρό; Τέτοια ώρα; Κανένας. Τα κρεββάτια, τούτες τις στιγμές, έχουν βάρδιες. Τα σκεπάσματα φυλάνε προσεχτικά τα κορμιά, που λαχταρίζουν τον ύπνο. Μόνο σκιές κάπου-κάπου φαίνονται, που πλανιούνται μυστηριώδικα, ψυχοπαίδια του σκοταδιού. Κάποτε πεθαίνουνε ξαφνικά. σάν ξαφνικά γενιούνται κιόλας. Όμως έρχονται ύστερα καινούργες και σάν χάνονται και δαυτες άλλες κι άλλες πολλές.

Στή μέση ενός στενοσόκακου σφιχταγκαλιάζονται πολλές μαζί. Σάν τελεύει τούτη δω ή διάχυση, στο μέρος εκείνο μένει ένα πρᾶμα παράξενο. Φαίνεται σ' ανήνθρωπος. Μά όχι, δε μπορεί ν' ανήνθρωπος, γιατί όλοι τούτοι αυτές τις δρες βρ σκουνται κάπου άλλο. Κι όμως νά, περπατάει. Το βήμά του δεν άκούγεται, γιατί το πνίγουν οί λάσπες. Χαμηλά εκεί, που πρέπει ν' αν τα γόνατα, φαίνονται δεξιά και ζερβα κάτι σάν δυό φτεροϋγες που δουλεύουνε βιαστικά. Καλά το περπάτημα. Μά τούτες δω οί φτεροϋγες; Έχουν οί άθρωποι φτεροϋγες στα γόνατά τους; Όχι, βέβαια. Μά τ' είναι, το λοιπόν, τούτο το παράξενο πρᾶμα, που βνήκε μέσ' από τις σκιές; Είναι ό,τι φαίνεται Σκοτάδι μέσ' το σκοτάδι.

Προχωράει στ' άλήθεια. Νά. τώρα στρίβει ζερβά σ'ε κάποιο δρόμο. Μόνο δε φαίνεται άι, πατάει χάμου στή γή. Άν γίνεται τούτο δά άλλο, που δε θέλουν οί λάσπες. Όμως, δεν μιάζεται καθόλου. Άν ήταν ανθρωπος θάτρεχε νά τρυπώσει κάπου. Ός τόσο, περνάει στενά, άφήνει πίσω του σπίτια Κι οί φτεροϋγες

άνεβοκατεβαίνουνε γραμμή κορδόνι. Μηπως αυτές του χαρίζουν το περμάτημα; Ποιός ξαίρει;

Σ'ε μιά στιγμή χάνεται. Φαίνεται, πώς έσκυψε νά φιλήσει χάμου τη γή, που το δέχεται στή ράχη της. Ναι, οίγουσα τούτο είναι, γιατί νάτο πάλι όρθιο. Κάνει μάλιστα και κάτι παράξενα τσακίσματα σ'ε νά χορεύει. Άλλο πάλι τούτο δω... Προχωράει ξανά τώρα...

Μπροστά μιά πλατειά λεωφόρο του άνοίγει την ύγρη άγκαλιά της. Ό άέρας περνώντας απ' τα δέντρα, που κλαίν βουβά σ'ε μπάντες της, μιλάει παράξενα λόγια σάν και τούτα δω:

— Έ, κόσμε;... που είσαστε τούτες τις στιγμές της βασιλείας μου;... Κρυμμένοι έ;... Προτιμάτε τα κρεββάτια με τις μάλλινες κουβέρτες;... Χα! χά! Μ'ε φοβόσαστε έ;... Δ'ε χαδεύω καλά έγώ έ; Χα! Χα!...

Ός τόσο το παράξενο γέννημα του σκοταδιού φαίνεται, πώς δεν άκούει τούτη τη φλυαρία. Στρίβει ζερβά και πνίγεται πάλι στα στενοσόκακα. Πάνου ψηλά κάποιος διαμάντι τ' άπειρου ξεφεύνει απ' το κυνήγι των συγνέφων. Όμως, μετανοιώμένο π' άφησε τάδερφα του, αυτοχτονει γρήγορα-γρήγορα άφήνοντας φωτεινή γραμμή πίσω του.

Στό δρουάκι, που περνάει τώρα, οί γρίλιες είνος παραθυριού χαμογελάνε, καθώς οί άχτινες του λεχτρικού, που κείει μέσ' το σπιτι, γλυστράν ανάμεσά τους. Τα λασπόνερα δέχονται τα φιλιά τους. Ός διαβαίνει πάνω τους γίνεται σκιά και σάν ξεμακραίνει παίρνει την πρωτινή του κατάσταση.

Μά, νά! Άλλάζουν τώρα τα πράματα όλοντρόγυρα. Οί σειρές των σπιτιών ξεψυχάνε σ'ε κάποιο μέρος κι ή γής χάσκει ξερή και στείρα. Το σκοτάδι κOURNιάζει άνέμποδο πιά ως χάμου τις λάσπες. Ό άέρας σάν δε βρίσκει ντουβάρια σπιτιών στο δρόμο του, με κατσούφικα μούτρα, σβέλτα πιλαλάει πρὸς το χάος. Οί λάσπες άπλώνουν το κορμί τους πλατύ, μακρύ, άτόφιο πέρα ως πέρα.

Άπο μακριά άκούγεται το λαχάνιασμα μιάς μηχανής, που σέρνεται πάνω στα σίδερα και μαζί μιά σειρήνα, που πισκίζει νά διώξει τη νύχτα με τα βραχνά ξεφωνητά της. Και το παράξενο πρᾶμα πόντα

προχωράει. Πού πάει; "Αγνωστο!" Εκείνες οι φτερούγες δουλεύουνε πιά βιαστικά τώρα σά για νά του δώσουν πιά γρήγορο σπρώξιμο στην άβυσσο. Οί σκιές πιά πολλές, πιά πηντές, του κάνουνε συντροφιά. Κάποτε τὸ ζυγώνουν, πιάνουνται χέρι μὲ χέρι κι ἀρχίζουνε νά χορεύουν τρελλούς χορούς γύρωθὲ του. "Υστερ' ἀπὸ λίγο παύουν. Ἐρχονται ἀκόμα πιά κοντὰ καὶ τ' ἀγκαλιάζουν ὅλες μαζί καὶ τὸ σφίγγουν ὅλες μαζί σά νά θέλουνε νά

τὸ πνίξουν. Δὲ μιλοῦν οἱ σκιές κι ὅλα τοῦτα γίνονται βουβά.

Ξαφνικά, ἀναπάντεχα, ἀκούγεται πάλι ἐκεῖνη ἡ σειρήνα, πού κυνηγáει τὴ νύχτα. Φοβισμένες οἱ σκιές χάνονται καὶ ξεψυχάνε στὴ κρύαν ἀγκαλιὰ τοῦ σκοταδιοῦ. Φλίνεται, πὼς μαζί τους πέθανε καὶ κείνο τὸ παράξενο πράμα. Ναι, γιατί δὲ ξαναφάνηκε ὕστερα. "Ὁχι, δὲ ξαναφάνηκε.

Οἱ σκιές πεθαίνουν ξαφνικά, σὰν ξαφνικά γενιοῦνται κίτλας.

ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΓΑΛΑΙΟΣ

EM. VERHAREN

Ἡ ὥρα τοῦ ξυπνήματος

Νά τος ὁ Μάρτης!

*Ἐνας ἥλιος, πὸν σιγοδυναμῶνει,
ψηλά, στὸ παραθύρι γέρνει
καὶ στὴ γῆ τρυπώνει.*

Νά τος ὁ Μάρτης!

*Στὸ βορῆνὰ πέταξ' ἡ βαρυνειμωνιά
καὶ σὰ πουλί, πὸν τὰ φτερά τινάζει,
ρίχνει ἀπὸ πάνω της ἡ ἀγῆ τὴν καταχνιά.*

Νά τος ὁ Μάρτης!

*Ζέστανε τὸ κρῦο τὸ μεσημέρι
Τὸν οὐρανὸ στὰ ξέφωτα, γιὰ διῆς
πὸν τοῦ φωτός του ἀπλώνει τὶς ποδιές.*

Νά τος ὁ Μάρτης!

*Στοὺς καθρέφτες τῶν οὐπετικῶν λιμνῶν
γέρνει τὸ σούρουπο τὸ χέρι του γλυστοῖ
καὶ χώνεται μεσ' τὰ ἥσυχια νερά.*

Νά τος ὁ Μάρτης!

*Κ' ἡ ἀνοιξη, νὰ πὸν συνειθίζει
μὲ τὰ πρῶτα τραγούδια τῶν πουλιῶν
κι' ὅπου εἶν' οἱ βάλλοι οἱ γκρίζοι,
νὰ οἱ ταπεινοὶ τῆς ἐνορίας πού, γιὰ νά
[σιάζουν
τὴ σκεπὴ καὶ τὸ χωράφι τους νὰ φράξουν,
κόβουν τὰ μακρουλά καλάμια τὰ λευκά.*

Μετ. ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΛΑΚΛΙΔΗΣ

ΜΗΝΙΔΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ἡ ἔκδοσή μας

Χωρὶς κι' ἐμεῖς νά ξεφυγούμε ἀπὸ τὰ συνηθισμένα προλεγόμενα ποῦναι ἀναγκαῖα γιὰ νά δώσουμε μιὰ σκιαγραφία τῆς πορείας τῆς προσπάθειάς μας — σχετική βέβαια κι' ὄχι ἀπόλυτη μιὰ κι' ἐρχόμαστε σὲ μιὰ ἐποχὴ προβλημάτων κι' ἰδεολογικῶν ζυμώσεων — φροντίζουμε νά συγκεντρώσουμε τὶς μᾶλλον ἀμφίβολες προοπτικὲς μας καὶ νά τὶς ἐκθέσουμε προγραμματικά.

Χωρὶς νά θέλουμε νά φανοῦμε σὰν ἱεραπόστολοι μιᾶς νέας κατεύθυνσης, φιλοδοξοῦμε ν' ἀγκαλιάσουμε μιὰ πλατύτερη λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση, πὸν νά ξεφεύγει ἀπ' τὸ συνηθισμένο ὡς τώρα μοτίβο, παίρνοντας ἕνα καινούργιο δημιουργικὸ χρῶμα.

Βέβαια ἡ νεότητα εἶναι πάντα ἐκεῖνη πὸν ἐνδιαφέρει μιὰ προσπάθεια. Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς φροντίζοντας ν' ἀνασύρουμε ἀπ' τὴν ἀφάνεια μερικὰ τάλεντα, δίνοντάς τους μιὰ διέξοδο ἐμφάνισης τῆς πνευματικῆς τους ἐργασίας στὴ δημοσιότητα — πὸν εἶναι μιὰ ἱκανοποίηση καὶ μιὰ ἐνθάρρυνσι τῶν κόπων τους —, πιστεύοιμε πὸς θὰ πετύχουμε ἕνα μέρος ἀπ' τὴν ἀνύψωση τοῦ αὐριανοῦ πνευματικοῦ περιοχομένου τοῦ τόπου μας, δίνοντάς του τὰ νέα δημιουργικὰ βλαστάρια.

Πάντως στὶς σελίδες μας θὰ βροῖσκει θέση κάθε ἀξιόλογη πνευματικὴ ἐργασία, εἰδικευμένη σ' ὅτιδήποτε, πὸν θὰ πεῖθαρχεῖ βέβαια σ' ὀρισμένα ὄρια.

Λίγος καιρὸς εἶναι πὸν ὁ Κωστής Παλαμᾶς πέθανε.

"Ἄν καὶ τὸ χῶμα εἶναι νωπὸ πὸν τὸν σκεπάζει, ὅμως ἤδη γιὰ μᾶς ὁ Ποιητὴς εἶναι ἕνα σύμβολο καθιερωμένο ἀνάμεσά μας.

Γι' αὐτὸ θεωρήσαμε ὑποχρέωση νά ὀνοματίσουμε τὸ περιοδικὸ μας «ΠΑΛΑΜΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», ἐκφράζοντας ἔτσι τιμὴ καὶ εὐλάβεια στὸ μεγάλο νεκρὸ, χωρὶς αὐτὸ νά περιορίζει τὸ εἶδος τῆς συνεργασίας πὸν θὰ περιέχεται στὰ τεύχη γιὰτὶ σίγουρα θ' ἀντίφασκε μὲ τοὺς σκοποὺς μας.

Τὸ ξέροιμε πὸς ξεκινᾶμε μέσα ἀπὸ μιὰ δύσκολη καμπὴ τῶν περιστάσεων καὶ πὸς ἀντιμετωπίζοιμε τ' ἀναπόφευκτα βάρη τῆς βιοτικῆς πραγματικότητας. Ὅμως ἔχοντας πίστη στὴν προσπάθεια νά σταθοῦμε ἰσορροπιστὲς μέσα στὴ δύνη πὸν ἐπικρατεῖ, θὰ καταφέρουμε προχωρώντας σταθερά, νά πετύχουμε τὶς ἐπιδιώξεις μας.

ΤΑ "ΠΑΛΑΜΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,"

Ερμηνευτικό Λεξικό

Με ξειαιρετική μας χαρά μαθαίνουμε πως μια διάδα από φιλολόγους, με προϊστάμενο το διευθυντή του Μεσαιωνικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών κ. Εμμανουήλ Κριαρά, από καιρό εργάζεται στον καταρτισμένο λεξικό της νεώτερης ελληνικής λογοτεχνίας από το Βηλαρά και το Σολωμό, ως τις μέρες μας. Το λεξικό αυτό που θα έχει χαρακτήρα ερμηνευτικό, πρόκειται να δώσει την έμμενη κάθε δυσεμήνευτης λέξης, ιδιωματικής ή νεόπλαστης που άπαντά στα κείμενα της νεοελληνικής μας λογοτεχνίας. Η εργασία του λεξικού, καθώς πληροφορούμαστε, βρίσκεται στο στάδιο της αποδελτίωσης των κειμένων, δηλαδή της συγκέντρωσης του υλικού που θα χρησιμοποιηθεί στη σύνταξη του λεξικού. Ο κ. Κριαράς, όπως ξέρουμε, με παλιότερο δημοσίευσμά του στη «Νέα Έστια» ζήτησε τη βοήθεια των λογοτεχνών μας που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την προσπάθεια με την αποστολή στη διεύθυνση του λεξικού αντίτυπων από έργα λογοτεχνικά δικά τους ή ξένα που θα είχαν στη διαθεσή τους. Κι αυτό γιατί οι συντάκτες του έργου συναντούν σημαντικές δυσκολίες στην εξύφηση όλων των κειμένων που τους είναι απαραίτητα. Οι ατομικές φυσικά βιβλιοθήκες τους και αυτή ακόμη η Εθνική μας βιβλιοθήκη η δε μπορούν να επαρκέσουν στις σχετικές ανάγκες.

Για το λόγο αυτό διατυπώνουμε κι' εμείς την παράκληση στους λογοτέχνες μας καθώς και σε κάθε φίλο της λογοτεχνίας μας να βοηθήσει από την πλευρά αυτή το σημαντικό έργο του λεξικού.

Τό θέατρο

ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ - ΙΜΠΣΕΝ. *Θέατρο Τέχνης* (παράσταση 11-10-43)

Για ευκολότερη κατανόηση μπορούμε να κατατάξουμε σε δυ' μέρη το σύνολο των καλλιτεχνικών εντυπώσεων του θεατή: Α) το έργο σαν ποιητική δραματολογία, Β) τη θεατρική εκτέλεσή του από το Θ. Τ.

Α. Στο εξοικό σπίτι της χήρα Άλβιγκ ζει αποτραβηγμένη από τον κόσμο, συντροφευμένη από τα νεωτερίζοντα (για την εποχή του Ιμπσεν) βιβλία της και από τη Ρεγγίνα, θετή κόρη του χωλού μαραγκού Έγκστραντ. Ο πάστορας Μάντες, διαχειριστής της περιουσίας της χήρας, ηθικολογεί αντιπροσωπεύοντας τις γνωστές θέσεις του κλήρου. Ο Όστβαλτ, αγαπημένος γιος της χήρας που όμως αυτή τον είχε βγάλει απ' το σπίτι από εφιάλτρονο παιδί, επιστρέφει απ' το Παρίσι όπου ζούσε ελεύθερη ζωή καλλιτέχνη. Έρχεται σε αντίθεση με τον πάστορα υποστηριζόμενος απ' τη μητέρα του. Ενώ οι διάλογοι και η κινητικότητα στη σκηνή ρέουν ομαλά, ο επικριτής πά-

στορας καυστικά ανασκαλεύει το παρελθόν, αλότε της χήρας κι' αλότε του Έγκστραντ. Φαινομενικά, για την «κοινή γνώμη», οι δυό τελευταίοι είναι αμαρτωλού παρελθόντος άνθρωποι. Αποκαλύπτεται όμως το τόσο χρόνια διαφυλαγμένο μυστικό των αμαρτωλών πως αυτοί είναι ήρωες αξιοπρέπειας και αρετής, θύματα των κοινωνικών συνθηκών της εποχής των. Ο πάστορας έκκλητος κατινοεί, ζητά συγγνώμη. Η χήρα Άλβιγκ φοβάται μήπως ο γιος της Όστβαλτ κληρονομικά εκδηλώνει τις συνήθειες του έκφυλου μακαρίτη πατέρα του ο οποίος ήταν ένας ανήθικος αυλικός ακόλουθος και μάλιστα σφιλιδικός. Η αρώστια τούτη κληρονομικά βασανίζει τον άτυχο Όστβαλτ και τελικά του γκρεμίζει όλες τις φιλοδοξίες της ζωής του. Μάνα και γιος νοιάθουν σ'ά να χτυπιούνται απο σόρατες αναβιώσεις των αμαρτιών του νεκρού παρελθόντος των οποίων τα βρυκολακιάσματα «σαν την άμο της θάλασσας» πλήθη παντού. Μέσα τους και έξω τους, καταστρέφουν κάθε ευτυχία. Δραματικά ο Όστβαλτ εκβιάζει τη μάνα του να δεχτεί να τον ποτήση, αν τον πιάση παροξυσμός, ισχυρή δόση μορφίνης κι έτσι να τον λυτρώσει απ' την αγωνία της αναπόφευκτης φρενοπάθειας, που θα συνοδέψει τον παροξυσμό. Πραγματικά ο παροξυσμός συμβαίνει κι' έρχεται τα ξημερώματα στον Όστβαλτ, όταν τους εγκαταλείπει και η Ρεγγίνα που έμαθε στο μεταξύ την αλήθεια τόσο για τον Όστβαλτ όσο και για την ποιότητα της μακαρίτισσας μάνας της. Η χήρα μόνη με τον παραληρούνα γιο της προσπαθεί να μην βρούσε δύναμη να τον σκοτώσει, λυγρώνοντάς τον με την μορφίνη, και πέφτει σαν κορμί δέντρο καταγής ενώ συμβολικά, ο τρέμων νέος ζητά «Ήλιο, Ήλιο!»...

Αυτές περίπου είναι οι βασικές γραμμές πλοκής του έργου, γύρω στο οποίο ο Ιμπσεν αναπτύσει μιαν περίτεχνα υψηλή δραματολογία μεγάλης ολκής. Είναι αληθινά πολύ άξιο το πόσο και πώς συνθέτει την καλοδεμένη ροή της δραματικής ψυχολογίας του ο Νορβηγός ποιητής. Η δραματική τέχνη στους Βρυκόλακες ανεβαίνει crescendo για να φτάσει σαν αετός υμψέτης στην κορυφωματική ένταση της τρίτης πράξης η οποία έχει κάτι το δαιμονιακά Ντοστογιεφσκικό. Δεν βρήκαμε πως το έργο ε'νε εποχικά μας ξεπερασμένο, ιδίως αν προσέξουμε την αξεπέραστα (ως σήμερα) μεγάλη τέχνη της ψυχολογικής δραματολογίας του Ιμπσεν. Στον τελευταίο τούτο χαρακτήρα του το Ιμπσενικό δράμα εξακολουθεί να κινείται το κλασικό, το μεσοεποχικό υποδειγματικό. Μέσα σ' ένα μερόνυχτο ζωντανής πλοκής: έργου έρχονται αβίαστα να συμπέσουν τα νηματα όλων ατομικών βίων και στο ανώτερα τεχνουργημένο πλέξιμό τους να υφαθούν και καταναστούν ζωές ολάκερες, ψυχικοί κόσμοι πλούσιων χαλακρήτων, ηθικές κοινωφελείς κριτικές διαφαινόμενες μέσα από φωτεινές συγκρούσεις χαρακτήρων μεταξύ των ζώντων

αλά και των νεκρών ακόμη, μιά ρέουσα ποιηση ενός ευρύτερου ψυχολογικού δράματος που αποτελεί τους Βρυκόλακες.

Γενικότερα κρίνοντας, βρήκαμε πως το δράμα αυτό ωραία εκπληρώνει το ρόλο που πρέπει να έχει ένα άριστο θεατρικό έργο — τέχνη, ηθική διαπαιδαγώγηση, εξύψωση του καλλιτεχνικού γούστου του κοινού.

Β. Το πρωτοποριακό καλλιτεχνικό συγκρότημα του Θεάτρου Τέχνης φάνηκε πάλι τόσο ειλικρινά συνειδητά πιστεύει και εργάζεται για την Τέχνη. Στην ιδιότητά μας σαν απλού μορίου του Ελληνικού κοινού ευγνωμονούμε την αγνή φαντική του προσπάθεια. Εδώ απεικονίζεται στοιχειωδέστατο χρέος ν' αναγνωριστή η καλλιτεχνική αριστολοκότητα του εμπνευστή του Θεάτρου Τέχνης, Καρόλου Κούν. Χωρίς την προσωπικότητα Κούν ο Ιμπσεν θάταν ένα νεκρό βιβλίο στη σημερινή (1943) Ελλάδα. Είδαμε στην παράσταση των Βρυκολάκων μέγιστη εργασία, εμφάνιση, ψυχογνωσία, αφομοιωτική ερμηνεία ειδικώς του Ιμπσενικού δράματος. Είδαμε το ενιαίο ζωοποιημένο αποτέλεσμα μι' ειλικρινά ολοψυχωθέντης καλλιτεχνικής δουλειάς. Προσέξαμε, π.χ., πόσο επιμελημένα ωραία η ακρότη α στο ξέσπασμα του δραματικού πόνου συνδυάζονταν με το κοσμοποικό «μέτρο» του καλλιτεχνικού στο χέιου. Ψόγους τόσο λίγους μπορεί να βρούμε. Σαν πρώτο αναφέρουμε ότι δεν τονίστηκε η συμβολικότητα του τέλους «Ήλιο, Ήλιο!»...

Ο άριστος ηθοποιός Β. Διαμαντόπουλος, (Έγκστραντ) στη αρχή ιδίως, έχει ένα κάπως υπερβολικά εξπρεσιονιστικό ύφος στο παίξιμο που η σχετική ανωμαλία του, τότε τότε, κουράζει τό θεατή. Συχνά έμοιαζε ένα τελείως παραφυσικό γεροντάκι, δαίμονας σωστός, όχι άνθρωπος. Επιτρέπεται να νομίζουμε πως ένας μικρός μετριάσιμος θάβγαυε σε καλό. Ο κ. Α. Καλέργης στο ρόλο του πάστορα άφηγοσε αρκετά καλά το ρόλο της Ρεγγίνας. Ο θυμός της στο τέλος μπορούσε αντί κοινός ναταν πιο δραματοποιημένος καλλιτεχνικός. Η ηθοποιός Β. Μεταξά ξεπέρασε την ήδη ανώτερη στάση της. Για μας τους μεσογειακούς όμως η Νορβηγίδα χήρα Άλβιγκ έδειχνε σχετική έλειψη ψυχικού πάθους όταν εκμυστηρευόταν στον πάστορα το πόσο ηρωικά υψώσασε την τόσο σφοδρά νοσταλγημένη χαρά της ζωής. Τέλος ο Κάρολος Κούν σαν Όστβαλτ ήταν άψογα υπέροχος, το δέ άφθαστο δημιουργικό παίξιμό του μαζί με τη θεατρική υποβλητική φωνή του εκάλυπταν ν κηφόρα τη σχετική μικρή δυσκολία στην άρθρωσή του. Τά σκηνηικά ήταν υποβλητικά στενόχωρα στην ψυχή, χωρίς αρκετή προοπτική βάθους (πιθανώς λόγω του μικρού χώρου της θεατρικής σκηνής) κι' αυτό καπως βοηθούσε τη δραματική, σχεδόν δαιμονιακή, ατμόσφαιρα των Βρυκολάκων. Η μετάφρασή του κ. Β. Δασκαλάκη πολύ καλή αν εξαιρεθούν μερικές υπεβολικές λέξεις, ελάχιστες φρονούμε (π.χ. ξέρασα, βάρητα, κ.α.).

Για όλη την τεράστια δουλειά του Θ. Τέχνης ειλικρινά συγχαίρουμε το σκηνοθέτη Κάρολο Κούν και τους φιλότιμους Συνεργάτες του όλους.

ΜΠΟΥΜΗΣ

Βιβλιοκρισία

Ι. Π. Κουτσοχέρα «Στοχασμοί κι Αντίλαλοι» έκδοση Αετού 1942

Οι οικονομικές κι' άλλες δυσκολίες, που αντιμετώπιζει τώρα με τον πόλεμο η έκδοση βιβλίου, μας εοπέθησαν αναφιβολα απο κάποια καλά βιβλία, που θα είχαν εκδοθεί, αλλά και μας απάλλαξαν απ' τη βιβλιοπλημμία εκείνη, που μας έπνιγε. Οι τωρινές, οι εμπόλεμες εκδόσεις, αραιότερες καθώς είναι, σ' ευκολύνουν να τις παρακολουθήσεις πιο άνετα, και πιο άνετα να κάνεις την εκλογή σου, και την αξιολογία σου πιο υπεύθυνα. Και κάτι άλλο: Οι πιότερες από τις τωρινές εκδόσεις ανταποκρίνονται περισσότερο στις σημερινές εθνικές ανάγκες, έστω και κατά ένα έμμεσο τρόπο. Τέτοιο και του κ. Κουτσοχέρα το βιβλίο.

Τους πνευματικούς του προανατολισμούς μας τους γνώρισε με το πρώτο του λογοτέχνημα, τη νουβέλλα «Ανοίχτε τις πόρτες», το 1929. Ξεκαθαρίζει εκεί τη θέση του απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα και γίνεται κήρυκας μιας καλύτερης, δικαιοτερης κοινωνίας. Στο πεζογράφημά-του εκείνο κάναμε τη γνωριμιά μας ότι μόνο με το ιδεολογικό-του «πιστεύω» μα και με το λογοτεχνικό-του ταλέντο Έτσι το κριτικό διάβασμα της εφτεινής-του ποιητικής συλλογής δεν μπορεί παρά να είναι και ένα συγκριτικό κύταγμα και των δυο λογοτεχνημάτων του. Βέβαια τα δώδεκα δεκατρία χρόνια, που χωρίζουν τους ποιητικούς «Στοχασμούς κι Αντίλαλους» από την προζα «Ανοίχτε τις πόρτες», δεν πέρασαν χωρίς μια γόνιμη εξελικτική μεταλλαγή της ψυχής του λογοτέχνη.

Τα στιχογραφήματα της συλλογής του κ. Κουτσοχέρα έχουν μια μεγάλη ειδολογική κι' αξιολογική ποικιλία. Ο ίδιος ο ποιητής χωρίζει το βιβλίο-του σε δυο μέρη αντίστοιχα με τον τίτλο: οι «Στοχασμοί» είναι έντονες βιώσεις κάποιων γενικών προβλημάτων της συνανθρώπινης σκέψης. Οι «Αντίλαλοι» είναι ποιητική έκφραση προσωπικών αναμνήσεων του ποιητή από την παιδική και τη νεανική-του ζωή.

Το δεύτερο μέρος μπορεί να έχει πιότερη σημασία για τον ποιητή, σαν πολυφύωνος αντίλαλος της προσωπικής-του ζωής. Με γενικότερο κριτήριο όμως οι «Στοχασμοί» φτερουγάν πολύ ψηλότερα κι' έχουν γενικότερο ενδιαφέρον, όσο κι αν βρίσκονται ανάμεσα-τους και κάποια απλά στιχογραφήματάκια, που τα θεωρώ ποιητικό έσμα της συλλογής αυτής και που δεν θα έρχετο από μίαν άποψη να φαντάζονταν πλού στους υψηλόπνοους «Λοξο-

δρόμου», στο βαθυστόχαστο «Σωκράτη», στον απολό και βαθύ «Ναζωραίο», στο επαναστατικό «Ροζασμένα χέρια» κι ακόμα δίπλα στην ομορφιά του «Χαραμοφάη». Θα μπορούσαμε καλύτερα να σταθούμε και να χαρούμε όσα διαλεχτά θ' απόμειναν. Προσωπικά, τη δικίωση της έκδοσης της συλλογής τη βρισκω στα ιδεολογικά ποιήματα των «Στοχασμών». Σήμερα που ο κόσμος ολόκληρος άμεσα η έμμεσα κλυδωνίζεται σε τούτο τον τάραχο του πρώτου—ίσως και τελευταίου—πραγματικά πραγμάσιμου πολέμου της ανθρώπινης ιστορίας, που μοχτούν και μάχονται κορμιά, κρατικά συγκροτήματα, Έθνη, Ίδέες και Άξίες σ' ένα τιτανικό αγώνα, που είναι όχι μόνο «υπέρ βωμών και εστιών», αλλά «υπέρ πάντων αγώνων», η έκδοση ενός λογοτεχνήματος—όπως και κάθε κοινωνική-μας πράξη—βρίσκει τη δικαίωσή της μόνο στο βαθμό της συμβολής για την πιο γρήγορη και την πιο δέουσα λύση της τραγωδίας που ακόμα συνεχίζεται. Την ώρα που ομάδι-ομάδι στρώνονται χάμω τα πιο μεστά κι όμορφα νιάτα των αντιμαχων λαών, πράγμα στον απέραντο αιμοσκέταστο ή χιονοστρωμένο η ωκεάνειο βωμό για τον παγκόσμιο λυτρωμό από τις σκοτεινές δυνάμεις που κρατάν την ανθρωπότητα, αιώνες κι αιώνες τώρα, σ' έναν ατέλειωτο μαρτυρικό Γολγοθά, δεν θα ήταν υπερβολική η αξίωση να κρίνεται και κάθε βιβλίο με το ίδιο κριτήριο, που κρίνονται τα πάντα σήμερα.

Από το 1929 ο κ. Κουτσοχέρας με την πρώτη νοι βέλλα-του μας έπεισε πως δεν πιστεύει στον Εσθετισμό, πως τ' ανωρίζει πολύ καλά πως η τέχνη δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά υπηρετεί τις κοινωνικές επιταγές του τόπου της και του καιρού-της κάθε φορά. Αυτή την αξιωματική αρχή επιβεβαιώνει και με τους εφεταμένους «Στοχασμούς» του. Και στα ιστορικά γεγονότα που τραγουδάει σέ μερικά-του ποιήματα, δεν τα παίρνει σαν διαβατικές εμπνεύσεις από τυχαία διαβάσματα ή σαν αυτοαξίες, αλλά τα διαλέγει από την ιστορία του πνεύματος και τα χρησιμοποιεί σαν «μύθο» μεταπλασμένο. Η εκλογή του αυτή και η μετάπλαση γίνεται σύμφωνα με τις επιταγές του ιδεολογικού-του κόσμου. Τέτοια είναι τα «στάχια που ξεπέχουν»—απο τα πιο δυνατά της συλλογής όλης,—ο «Παρθενόνας», ο «Σωκράτης», ο «Πυθαγόρας». Τό προσεκτικό μάλιστα διάβασμα σε σματάει σε μια συμβολική τοποθέτηση τριών στιχογραφήτων: Ο Ναζωραίος πλαισιώνεται από το Σωκράτη και τον Πυθαγόρα, τους δυο μεγάλους μύστες που στάθηκαν ηρωικοί μάρτυρες, αυτοθυσία υπέρ της ανθρωπότητας—με το δικό-του καθέναν-τους τρόπο—τους υψώνει σύμβολα πλάι στην τραγική μορφή του σταυρωμένου Χριστού. Και είναι φανερό του μύθου η μετάπλαση κι ο συμβολισμός στο «Ναζωραίο»:

...Κοί δίπλα στο σταυρό σου κι άλλοι δύο σταυροί, σταυροί για τὸ Σωκράτη καὶ τὸν Πυθαγόρα»

Από του σταυρωμένου Χριστού τα πλάγια

φεύγουν οι δυο ληστές του θρησκευτικού «μύθου» τη θέση τους παίρνουν οι δυο μαρτυρικές προσωπικότητες της πνευματικής-μας ιστορίας.

Η βαθεία ανθρωπιά και το αγωνιστικό αντίκρουμα της ζωής ξεκινάει φωτισμένο από της «αγάπης το ευρύ μακροδρόμι» με το Χριστιανικό κήρυγμα της αγάπης, ακονίζεται και τρέφεται και θεριεύει στην οπτιμιστική δρόσιά που διαπνέει «τα στάχια που ξεπέχουν», αλλά και κορυφώνεται στο επαναστατικό «Τα ροζασμένα χέρια».

Χαριτωμένο με την απαλοσύνη και τὸ δροσερό φολκλορισμό-του ο «Χαραμοφάης»: ο νιος που έχει σκοπό-του του χωριού-του τη χαρά και που η κατακραυγή των χωριανών-του τον αποδιώχνει:

...Καὶ σβιούν τραγουδία, σβιούν τὰ γέλια
στ' ἀνήμπορα κιάρας τέλια.
Καὶ πάει ὁ Ἀπρίλης, πάει κι' ὁ Μάης
κι' ἔσβυσε κι' ὁ «Χαραμοφάης»...
Καὶ πάει κι' ὁ Γιάννος κι' ἡ Μαρίω,
κι' ἔρμιο ἀπὸ τότες τὸ χωριό...»

Είναι το ίδιο το πλατωνικό κήρυγμα «Μουσικὴν ποίει και εργάζου» είναι το αισθητικό «πιστεύω» του Παλαμά, του Reynonot το σάλπισμα στην «Αγνή»-του, είναι του Schiller το ιδανικό για την κοινωνική αποστολή της μουσικής.

Έρχομαι στην «Τριλογία της Ψυχής»—τα πρώτα λουλούδια της; ανθολογικής αυτής συλλογής. Ο ποιητής συνοδεύει το τρίτο μέρος μ' ένα σημειωματικό σχόλιο, μου δίνει το δικαίωμα να κάνω μίαν υπέρβαση εδώ: Δεν ξέρω πότε σύνθεσε ο κ. Κουτσοχέρας την «Τριλογία» του αυτή, ειδικά το τρίτο μέρος-της. Ελπίζω όμως να μην απηχεί πια το στιχογράφημα αυτό τις νομινές του ποιητή πεποθήσεις για τις πηγές της ανθρώπινης Γνώσης. Η τρίτη γνωστική πηγή, (μετά την Αίσθηση και το Λόγο, σαν έννοια ευρύτερη από την απλή νόηση), η intuition του Bergson δε μας δίνει καμιά λύση, κανένα κλειδί για το «μυστήριο» της ζωής, κι ούτε ξεπέρασε τάχα τον intellectualisme, ούτε το δογματισμό—γιατί και του Bergson η θεωρία για την έκσταση (intuition) δογματισμός είναι. Και ο ιστορικός υλισμός, καθώς δεν είναι καμιά μεταφυσική γνωσιολογική θεωρία, δέν ασχολείται με την εξιχνίαση «του μυστηρίου της ζωής». Όστε κι αν δεχτούμε πως το κλειδί για το μυστήριο της ζωής το πρόσφερε στην ανθρωπότητα ο Πλωτίνος κι ο Bergson αυτό δε σημαίνει ότι οι άλλες αναφερόμενες φιλοσοφικές θεωρίες «στάθηκαν ανήμπορες να το ξεδιαλύνουν» γιατί ούτε και προγραμματίστηκαν, ούτε διακήρυξαν τέτοιο πράγμα. Όμως δεν είναι τόπος εδώ—ίσως ούτε είναι ανάγκη—να ζητήσω ν' αποδείξω ότι η intuition του γάλλου φιλοσόφου και ο «άλλος τρόπος του «ιδείν» του Πλωτίνου και «ο νόθος λογισμός» του Πλάτωνα είναι ο Λόγος στην ευρύτερη γνωσιολογική-του σημασία. Ας κλείσω την υπέρβαση που έκανα. Πιστεύω πως το ποίημα

αυτό απηχεί τον ενθουσιασμό του ποιητή από τις σπουδές του στο Παρίσι, όπου ίσως παροκλούθησε τις τόσο ενθουσιαστικές παραδόσεις του Bergson. Κ' ίσως σαν τέτοια εμπνευση πρέπει να κριθεί η «Τριλογία της ψυχής».

Οι «Αντίλαλοι» έχουν πλιότερο λυρικό στοιχείο. Ξεχωρίζουν το «λυχνάρι» η «μάνα» το «πάλι θαρρούν τα χελιδόνια» και «της αγάπης η φλογέρα».

Το γενικώτερο ενδιαφέρον που μπορεί να έχει η προσωπική ζωή ενός ανθρώπου μετουσιωμένη σ' ένα έργο Τέχνης γεννιέται από το υπερατομικό στοιχείο, που περιέχει, από την προέκταση της ατομικής ψυχικής ζωής του δημιουργού-του, από το βαθμό συγγένειας ή κοινότητας ή ταυτότητας με τον ψυχικό κόσμο του θεατή ή του ακροατή.

Θα ήθελα να τελειώσω με την ευχή να μας δώσει σύντομα ο κ. Κουτσοχέρας μια καινούργια συλλογή με πιότερη ειδολογική και προπάντων ιδεολογική ομοιογένεια, χωρίς αυτό τον ανθολογιακό χαρακτήρα του τωρινού-του βιβλίου, μια συλλογή του κύκλου της Τριλογίας «Σωκράτη»—«Ναζωραίου»—«Πυθαγόρα» «τόν σταχιών που ξεπέχουν» και των «ροζασμένων χεριών»—νάμα στο διψασμένο έθνος μας.—Άλλωστε το αξίωμα για το χρέος του πνευματικού ανθρώπου το υψώνει σημαία ο ίδιος ο κ. Κουτσοχέρας:

«Ζητάει θυσίες ή τρανή δουλειά
κι' ή σκέψη δουλευτάδες κι' άντρες θέλει.»

Φιλ. Κατσιπη «Σβυσμένες Φλόγες», ποιήματα, έκδ. Αρ. Μαυριδη, Αθήνα 1943, σελ. 40

Ένα μικρό, λιγοσέλιδο συμπαιθητικό βιβλιαράκι, μιά μικρή άνοδοςση από φτωχολούλουδα είναι οι «Σβυσ ένες φλόγες» από κείνα τὰ βιβλία που μās πλημμύρισαν τόν τελευταίο καιρό: βιβλία που το περιεχόμενό-τους το χωρίζει διαφορά σημαντική χρονική από τη χρονολογία του εξωφύλλου-τους. Μια συχνά δικαιολογημένη, μα σπάνια δικαιωμένη φιλοδοξία βγάζει από το συρτάρι παλιά χειρόγραφα, τα ξεδ' αλέγει και τα πάει στον ταρσανά του τυπογραφείου και τα ξεπροβοδάει στο ταξιδι-τους της δημοσιότητας. Αλήθεια όμως. Το συρτάρι με τ' αδημοσίευτα χειρόγραφα είναι ο πιο μεγάλος πειρασμός του ανθρώπου που γράφει. Όσα τα ξεπέρασες, τα σκίζεις όπως εξαφανίζει ο κακοποιός τα ίχνη της κακής-του πράξης. Όσα όμως δεν θέλεις να τ' αποκηρύξεις, σε βασανίζουν κάθε και τόσο. Έτσι η δημοσίευσή-τους σου είναι μια λύτρωση.

Τα σύντομα ποιηματάκια του κ. Κατσιπη είναι όλα μικρές σελιδούλις μιας απαλής, μελαγχολικής, ρομαντικής, σεμνής, έρωτικής βίωσης.

...Θά πάρομε τὸ γνῶριμο τὸ δρόμο μὲς τὸ δέλι,
κι οἱ ξένοι πὸν μās ἴδινε τόσες φορές, θά πῶνε
κάτι κρυφά, θά μās γελῶν σά μακρυνὸί μας φίλοι,
κι ἐσύ θά σκύβεις ντροπαλά, καθὼς θά χαιρετῶνε...

Κι όταν θά νά χωρίσουμε μὲ τὴν καρδιά θλιμένη
θά ξαναρθῶ στή γειτονιά σιγῆ νά τραγουήσω
κι ἐσύ σὲ παραθύρι σου, πὸν θά φωτᾶ σκυμένη
σάν πρῶτα θά μὲ καρτερεῖς, νά σὲ καληνυχτῶ.

Κι ὅμως μ' ὅλην αὐτὴ τὴν απαλοσύνη και τὴν τρυφερότητα, σ' ολόκληρο το βιβλίο είναι διάγυπη μια ατμόσφαιρα μελαγχολίας που σε βαραίνει και σε θλ βει. Και δεν είναι η μελαγχολία κι η θλίψη εκείνη που δεν την πιτεύει ο κ. Αγγρας. Εκείνη θα την ονομάτιζα θλίψη προσμονής, γιατί πάντα η νεανική ψυχή θλίβεται στην προσμονή της ακεραιώσής-της. Διαφορετική όμως είναι του κ. Κατσιπη η θλίψη. Είναι η θλίψη μιας πικραμένης απο τη ζωή ψυχής.

Μιά νοσταλγία, γλυκειά, θλιμένη
σάν ἱστορία λησμονημένη,
μ' ἔφερε πίσω σὲ παλαιά
χρόνια τῆς νιότης ἀγαπημένα

Κ' ἤρρινα τότ'εσ καλὴ κι ὠραία
κάι σ' ἀγαποῦσ σά μιά ἰδέα
ὡς ἀγαποῦνε σὰ παραθύρια...

Από τα τριανταδύο ποιήματα της συλλογής ξεχωρίζω το «Ονειρο», το «Νάμουν παιδί», «Στή γυναίκα μου», «Σαν πρώτα», «Μισέμος», «Όλα τα ίδια», «Σε νοσταλγώ», «Στο ξωκκλή-σάκι».

Τη γνήσια και καρδιόρμητη όμως ποιητική ουσία τη χαλάει η αμασθόρευτη, ασμίλευτη ρυθμικά διατύπωση. Φοβούμαι ότι ο κ. Κατσιπη δεν έχει δουλέψει όσο πρέπει τό στίχο. Έτσι όμως σ' κατεύεται το ποίημα και άτνοεί η καλαισθητική απόλαυση του αναγνώστη. Ο σακατεμένος στίχος δε σ' αφίνει να το χαρείς το ποίημα. Συχνές χασμωδίες: το φωτεινό αστέρι (σελ. 14), τη γέικη ανία (σελ. 18), το δειλινό απόψε. θυμάμαι κάποιο όνειρο, μ' ένα καράβι άγνωστο, πούχε λουλούδια άπειρα (σελ. 27) βγαίνανε άόθυμα κι οκνά απ το πικρό-μας στόμα (σελ. 29), τα λόγια που σου ταιριαξα μαζί με τ' αηδόνια (σελ. 38).

Επίσης ο ρυθμός στο στίχο χωλαίνει

άποψε πὸν εἶμαι ἀπέραντα μόνος
κι' ἡ καρδιά μου πονεῖ μὲς στὴν ἔρημη νύχτα,
ἔλα, γύρε κοντι μου, τὰ χέρια σου ὁ χτα
γιολάντα λευκή, σὸ λαϊμὸ μου στεφάνι (σ. 33)

Συχνά γαλάει τον ιαμβικό ρυθμό του δεκαπεντασύλλαβου στίχου με τη χρήση λέξεων του τρωχαϊκού ρυθμού στην αρχή του δεύτερου μισόστιχου:

Στὰ χεῖλη σου γαρούφαλλα — κύπελλα πορφύρενα
(σελ. 21)
τὴ φλόγα πὸν τὰ φῶτιζε τότες, σάν σὲ κντοῦσα
(σελ. 29)
Καὶ νέκρωσες τοὺς πόθους μου, μέθυσες τὲς ἐπιπὴς
(σελ. 37)

Κάπου, αντίθετα, ο στίχος παίρνει ζωντανία και πλαστικότητα με όμορφη και πετυχημένη— δεν ξέρω αν συνειδητή ή όχι—παρήχηση:

Γαλέρες αἰθερόλαμνες τὰ σύγνεφα τὸ βράβυ
πὸν τρέχουνε μὲς τοῦ βοριά τὴν ἄγρια φοβέρα.(σ. 39)
Καὶ σ' ἔδλους βῆρες γιὰ νά πεις τὸν πόνο πὸν πνεῖς
(σελ. 39)

Δεῖλι καὶ πέρασες δεῖλη (σελ. 21)

Κάποτε κόβει σε δύο μονόστιχα το δεκαπεντασύλλαβο και κάνει δύο στίχους:

Τάχα νά με μεθύσανε
τά γιασεριά τὸ βράδυ
ποὺ βγήκαμε κρυφά κρυφά
στὴν ἐρημὴν βεράντα

κι αλλοῦ ἀντίθ τα, μεταλλάζει το ρυθμὸ στον ἴδιο στίχο:

Και στὴν κ' ῥοιὰ τοῦ κρέμασος τοῦ θανάτου κορυτῖνα

(το α' μισόστιχο ἰαμβικό, το β' αναπαιστικό).

Ἡ γλώσσα ὅμως δὲν ἔχει διόλου τις ἀδυναμίες τῆς στιχογραφικῆς. Εἶναι σταθερὴ, καθαρὴ ἀμιγρμένη. Κάποιες λέξεις μάλιστα ἰδιωματικῆς δίνου χάρη στο στίχο: αἰγιονήσι, περδικονάξα, καλομάννα (γιαγιά), κισσοπνιχτή, πελαγοδόμο ἀτί, σκιοπνιχτή συκιά...

Κάπου με σταμάτησε ἓνα ἀνακόλουθο (σ 30)

*Εἰς τὴν ποὺ φανταστήκαμε μίαν διοσφρὴ ζωὴ
κι' ἀνερευτήκαμε μαζί ν' ἀν. β. ἡμε στὴν ὁρῆ
ἐξυγαρωμένοι, γὰ' ἀσπίδ' ἀψηλὴ κορυφῆ.
Κουράστηκες μεσοστρατῆς κι' εἰμίνες κεί στὴν ἀκρῆ

Και κάποιες παρατηρήσεις στὴ γραφῆ: Ἐκτός ἀπὸ τὰ πολλὰ φανερά τυπογραφικὰ λάθη βρισκῶ και μερικῆς λαθεμένους λέξεις: μαζύ, νειάτα (ἀλλὰ νιότη), νὰ στεισούν (=στησούν), γύρε κοντά-μου (γείρε). Πρέπει ἀκόμη νὰ προσθέσω ἐδῶ χρησιμοποιεῖ συστηματικὰ τὴν κράση στὴ θέση τῆς ἐκθλιψῆς, κάτι ποὺ δυσκολεύει πολὺ λεξ. λογικά: σταυλόπορτο (στο αυλόπορτο), κι ὕστερο μῦρει (μ εὐρει), σεφτά-κρουνη, μονεϊράτα κ. ἄ.

Με τὰ ποιήματά-του αὐτὰ ο κ. Κασιπίης δε μας δίνει φυσικῶς, τίποτα πρωτότυπο οὔτε σε μορφῇ οὔτε σε περιεχόμενον. Ἀλλὰ οὔτε εἶναι και ο σκοπὸς-του αὐτός. Εἶναι μια ψυχὴ λεπταίσθητη και πονεμένη ποὺ ἐξῆσε ἀπλά.

ὅπως δὲν ἐξῆσε ποτὲ τοῦ κόμπου χαμοῖηλι

— ο στίχος τοῦ κ. Μήτσου Παπανικολάου — και ποὺ τον πόνο-τῆς τον κάνει τραγοῦδι Κ' ἡ Τέχνη εἶναι ἓνας δύσκολος ἀψηλόκορφος Ὀλυμπος. Ο κ. Κασιπίης ἐξέκίνησε κι ανεβαίνει. Ἄς φτιάσει ὅπου φτιάσει: κέρδος-του και χαρά-μας.

ΓΙΑΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Νέες ἐκδόσεις

[Ἀναγγέλλουμε τὰ βιβλία ποὺ μᾶς στέλλονται σὲ ἓνα ἀντί-τυπο και κρινόμεν τὰ σὲ δύο].

ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ: Κυκλοφορεῖ

τὸ Νοέμβριο ἢ νέα τοῦ ποιητικῆ συλλογῆ, σὲ ἄρτια και πολυτελῆ, ξυλογραφημένη ἐκδοσὴ: «Νυχτερινὸς διαβάτης».

— ΓΙΩΡΓΗ Κ. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΙΟΥ: Κυκλοφόρησε ἡ πρώτη σειρά τῆς ποιητικῆς τοῦ συλλογῆς «Ἀπλὰ τραγοῦδια». (*Ἐκδοσὴ «Παγκόσμιας διανοήσης». Ἀθήνα 1943).

— ΓΙΑΝΝΗ ΤΡΙΚΚΗ: «Τὸ βιβλίον τῆς ἐρωμένης». Ποιήματα. (Ἀθήνα 1943).

— ΝΙΚΗΣ GRECZYŃKA: «Ἡ γυναίκα στὸ ἔργο τοῦ Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ». Μελέτη (Ἀθήνα 1943).

— ΦΙΛ ΚΑΤΣΙΠΗ: «Σβυσμένες Φλόγες». Ποιήματα. (*Ἐκδοσὴ Ἄρ. Μαυριδῆ. Ἀθήνα 1943).

Λάβαμε τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ νέου καλλιτεχνικοῦ περιοδικοῦ «ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΖΩΗ». Διεύθυνση, σύνταξι: Ἄρης Βενέτης—Τάσος Παππάς. Συνεργάζονται διαλεχτοὶ νέοι λογοτέχνες.

Ἄλληλογραφία

Μ. Π.ρ. — Δείχνετε μιὰ καλὴ προσπάθεια. Γράψτε κάτι καλλίτερο κι' ἂν θέλετε ξαναστείλτε μας. **Ε. Βογάζ.** — Καλλίτερα ἐκφρασμένο δείχνει τὸ «σὺν Παναγίτσα εἶσαι». Πάντως μὲ μεγαλύτερη προσπάθεια ἐλπίζουμε νὰ πετύχετε κάτι τὸ ἀριστερό. **Κορ. τῆς Ἐπ.** — Καὶ τὰ δύο μιὰ ἀπλῆ ἀγχὴ χωρὶς ἀξιώσεις. Κρστειστε πιότερη οὐσία και λιγώτερο βερμπλισμό. **Σα:** λείπει στιχογραφικῆ. **Χρ. Παπ.** — Κρατοῦμε τὸ «ἔτσι χωρὶς παράπονο» τὸ «ταξίδι» ὕστερὸν στὴν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος. Τὸ πεζογράφοδο καθυστερημένο, γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη κι' ἀκατάληπτο. Δείχνετε καλὴ προσπάθεια. Ξαναστείλτε μας. **Γ. Κων.** — Ἡ μελέτη σας διάλεξε θέμα παλιό. κι' ἄλλωστε ἔχουν γραφτεῖ πολλὰ πάνω σ' αὐτό. Ὑπάρχουν θέματα ἐπικαιρότερα ποὺ ἐνδιαφέρουν. Ἡ γλώσσα σας ξεπερασμένη. **Α Δημ.** — Πρωτόλεια. **Κ. Βατ.** — Τὸ πεζὸ σας σὺν ἐμπνευση καλό. Ὑστερεῖ ὅμως στὴν ἀπόδοσιν. **Ν. Κωνρ.** — Δεχόμαστε πὼς ἡ ποίηση εἶναι και μιὰ ἐξωτερίκευσι τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου. Ὅμως μὴν ξεχνάτε πὼς εἶναι τεχνικὴ ἐξωτερίκευσι. **Τ. Χακ.** Ἡ «ἀνάμνησι» ρηχὸς ρομαντισμός. **Κ. Κωνρ.** Τὸ «τραγοῦδι» δείχνει πὼς ἔχετε πιότερη ἐπιτυχία στὴν πρόζα παρὰ στὸ στίχο. **Μ. Π.** — Οἱ σημειώσεις σας πολὺ πρόχειρες και χωρὶς ἐνδιαφέρον.

